
Nr. 20
חוברת כ.
שנה שניה.
הדור
יוצא אחת בשבוע
על ידי דוד פרישמאנן.
Hadôr – Das Jahrhundert.

תכן:

מחיר „הדור" ברוסיה:

לשנה 8 רובל, לחצי שנה 4 ר׳, לרבע שנה 2 ר׳ לחדש 75 ק׳.

מחיר „הדור" בחו"ל:

באשכנז: לשנה 17,50 מרק, לחצי שנה 8,75 מ״ק, לרבע שנה 4,50 מרק.

באוסטריה: לשנה 20 קר׳, לחצי שנה 10 קר׳, לרבע שנה 5 קר׳.

בצרפת: לשנה 21 פר׳, לחצי שנה $10^1/_2$ פר׳, לרבע שנה $5^1/_2$ פר׳.

באנגליה: לשנה 17,50 שילינג, לחצי שנה 8,75 שילינג, לרבע שנה 4,50 שילינג.

החותמים ברוסיה ובשאר ארצות (חוץ מאשכנז ואוסטריה) יפנו בחתימתם ובהזמנותיהם עפ"י האדריסה של הרידקציה והאדמיניסטרציה של „הדור".

Д. Фришману, Варшава Кармелицкая 27.

D. Frischmann, Warschau, Karmelicka 27.

החותמים באשכנז ואוסטריה יפנו אל מר י. פישר בקרקוי

J. Fischer, Buchdruckerei, Krakau, Grodgsse 62.

מחיר כל חוברת: 20 קאפ׳. 40 הע״ל.

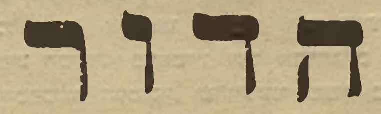
בעד חילוף האדריסה: 40 הע״ל, 20 קאפ.

מחיר מודעות: בעד כל שורה קטנה פטיט: 20 הע״ל. 10 קאפ׳.

בעניני הרידקציה לפנות ע״ם האדריסה:

Д. Фришману, Варшава, Кармелицкая 27,

D. Frischmann, Warschau, Karmelicka 27.

בִּגְלַל שָׁלֹשׁ שׁוּרוֹת.

היו ימים אשר כל מאמר חדש של אחד־העם היה נחשב כעין „מאורע״ בספרותנו הקטנה. המבינים שבקוראי עברית, אשר כבר נלאו לקרוא את להג הילדות ואת פטפוט הבטלנות שמלאו לפנים את כל הספרות, היו שמחים למצוא סוף סוף איזו מלה של הגיון והיא אמורה בסגנון אירופי. ביחוד היה אחד־העם מצטיין ביחוסו הסריזי אל השאלות שהיה עוסק בהן מזמן לזמן, וניכר היה, כי האיש הזה כבר יודע את אחריות הסופר בעד דבריו ואינו נוהג קלות ראש בעבודתו הספרותית. בכלל היה מושך את לב הקורא אחריו; בדבוריו היה איזה קסם, איזה חן. הקורא „המשכילי, אשר כל התפתחותו הרוחנית קבל בבית המדרש, היה מוצא בדבריו של אחד־העם „רעיונות פילוסופיים עמוקים״, אשר עוררו בקרבו מחשבות רבות על דבר ערכי החיים. וגם אותם הקוראים, אשר לא מצאו במאמריו אמריקות חדשות, היו מחבבים אותו עם כל זאת בתור בעל־סגנון מצוין, המרצה את משפטיו בבהירות נפלאה, מן הא׳ אל הב׳ ומן הב׳ אל הג׳. וביחוד היה מכובד בתור איש אמת מאין כמוהו. הקהל העברי היה מתעורר תמיד כשבא אחד־העם להשמיע בתוך המחנה את האמת הערומה על דבר כל חזיונות חיינו הצבוריים והלאומיים — כפי שהבינם. אמת היא, האפורטוניסטים וגם החנפים שלנו, אלה שינקו עם חלב אמם את כלל החיים הנחמד והידוע בנוגע לשביל הזהב אשר באמצע ואלה ההולכים עם הרוח אל כל אשר הוא פונה, אלה האוהבים את הפשרה ואלה המביטים בכל רגע אל הברומטר של מסחרם, אלה ואלה נזדעזעו לפעמים מן הדברים הברורים והמסוימים והעמידו קול זועות. ואולם בכל זאת אין לך סופר בזמן האחרון שרכש לו קהל מעריצים כמו אחד־העם. אחד־העם היה האחד אשר היו לו מאמינים, לא נדבר כלל על אותם ה... התמימים, שאחד־העם היה להם ל„נביא״ וספרו „על פרשת דרכים״ למין „מקה״ אשר אליו היו עולים ברגל.

וכל זה הלא היה, כמדומה, עוד זה לא כבר!...

ואולם זה זמן מה היתה איזו חדשה. „מלתו״ הספרותית של „אחד־העם״. הפסידה את חנה הקודם, חדלה לפרי רוחו אותה השפעת־הקסם אשר היתה נכרת כל כך בספרותנו עד עתה. יחס הקורא למאמריו החדשים שנדפסים לעתים בעתונותנו

אינו כתמול שלשם: ניכרת איזו קרירות, איזה שווי רוח לסופר הנכבד הזה, אשר במשך שנים רבות לא חדל להעסיק את מחשבתנו הצבורית. איני חפץ לברר את סבת הדבר, אבל בכל אופן אין אנו צריכים, לפי דעתי, לבקשה בנפש קהל הקוראים, כי אם בנפש הסופר. במאמריו של אחד־העם מזמן האחרון אין אנו מוצאים עוד אותה ההסתכלות העמוקה, שהורגשנו למצוא בהם תמיד. אמתיותיו כבר משוללות אותה האוביקטיביות הקודמת, ובדבריו חדלנו להרגיש אותה מנוחת העצבים ביחד עם התרגשות הנפש — שזוהי סגולתם המיוחדת של כל כתבי אחד־העם הראשונים, אשר הגביהה אותו בעיני רבים ממעריציו לאותה המדרגה שהעמידוהו עליה. במאמריו האחרונים של אחד העם ובמשפטיו על דבר מחוות חיינו אנחנו מרגישים כבר חלק גדול של מרירות וקצף — אחת היא אם צודקים הם ואם לא — של איש מפלגה, או יותר נכון של איש שפתאום הרגיש את עצמו חוץ למפלגה. והמצב הזה מקלקל כל כך את צורת כשרוננו הספרותי של הסופר המצוין הזה, עד שיש שהננו קוראים את דבריו ובלבנו מתעורר הפחד: וכי כבר הגיעה השעה למתוח קו תחת נקודתו הספרותית של הסופר החשוב הזה?...

ספק מר כזה עורר בלבנו גם מאמרו האחרון של אחד־העם בחוברת החמישית של „השלח" לשנה זו בשם „בשר ורוח". על פי תבניתו החיצונית, לכאורה, דומה המאמר הזה לאחיו ה„פרורים": אף הוא יש לו צורה מדעית, ראשיתו „פלוסופיה" אמצעותו „היסטוריה" וסופו — פובלוציסטיקה — אבל כשאנו מתבוננים היטב, הננו מתפלאים ומכירים פתאם עד כמה רחוק המאמר הזה מפרי רוחו של אחד־העם הקודמים על פי תכנו ועל פי ההרמוניה הפנימית שלו!

על מה לא ידבר אחד־העם במאמרו הקצר הזה? — על בודהא והאסקי־טיסמוס, על הנביאים ובית המלכות, על האיסיים והפרושים, על המתקנים ועל ההרצליים, עד שמסיים — בציון וירושלים. טרח כמה וכמה עמודים, והכל — בשביל השורות האחרונות. כרכר את כל אותם הכרכורים, התחיל מבראשית, — בכדי שיוכל לבוא אל „הצפיחית בדבש" שלו, אל הציוניות. והכל מקושר ומחובר על ידי איזה סופיסמוס זר ומתובל ב„מרע סיריוזי" מסופק ושטחי, עד שהקורא התמים הרואה את כל גבוב־המלים המוזר, תמה בעצמו. האם בירחון ספרותי הוא קורא את הדברים או באחד מספרי הפלפול של רב ליטאי?!..

בראשית המאמר מנסה אחד־העם למצוא פתרון לחידת ה„פרישות", „זו שנובעת מתוך רגש של שנאה ובוז לחיי הבשר .אשר אנו מוצאים אותה בכל מקום ובכל זמן, אבל בתור חזיון תמידי, בתור שיטת־חיים שלמה, השולטת בהמון בני אדם דור אחר דור — נתגלתה ראשונה בארץ הודו בתורתו של בודהא, ובעת מאוחרת גם בין העמים הנוצרים". חזיון האסקיטיסמוס, או בלשונו של אחד־העם חזיון הפרישות מתמיה: „מאין ואיך אפשר שתבא לו לאדם נטיה לפרישות בלתי טבעית כזו, המתנגדת כל כך לחוק החיים הכללי אשר על פיו אדרבא "כל היקום שואף להתרחבות החיים וכל בריה מתאמצת לשאוף מכל מקורות ההנאה והאשר עד מקום שיכלתה מגעת"?

ומודה אחד־העם בעצמו, כי „השאלה הזאת לא חדשה היא". ובאמת הנה כבר נתחבטו עליה לא אחת ולא שתים חכמים רבים ושונים, הרואים קודם כל

בתולדות התפתחות האנושית התפתחות ביולונית. אבל הן נתונה הרשות גם לאחד־העם, „להציע בדרך קצרה את הפתרון הנראה לו קרוב להשמע".

והפתרון שנותן אחד־העם אמנם קצר הוא ופשוט מאד. סבת האס־קיטיסמוס מונחת ב„צער החיים". „החיים שלפי רוב קשים ומרים הם, מלאים צרות ומכאובים, שאין להם גבול, ובכל היותנו מכירים את הסבות הטבעיות והחברתיות הגורמות לזה — לא תנוח דעתנו ולא יקל מכאובינו, והרגש המוסרי בקרבנו מתמרמר וצועק: ל ש ם מ ה?

לשם מה? לשם מה החיים וכל תלאותיהם? — כן שאלו בני האדם מדור דור ולא מצאו תשובה נכונה, עד אשר באו רבים לידי יאוש ועני: לא לשום מה! כלומר, כי באמת „אין צדק, ואין דעת ואין תכלית במנהגו של עולם", וכל עיקר החיים הוא רק „אכל ושתה, כי מחר נמות". באופן כזה באו לידי ההשקפה האפי־קורית, כי האי עלמא כבי הלולא, חטוף ואכל חטף ושתה ותו לא מידי!

אבל ההשקפה הנפרזה הזאת, חושב אחד־העם, לא תוכל להניח את דעת רוב בני האדם; הם אינם יכולים להשלים עם המחשבה, כי כל יסורי החיים הם ללא צורך, ותכלית החיים הוא המות שאין אחריו ולא כלום. ואז הם מתחילים לבקש לבסוף את פתרון לשאלת קיומם במה שאחר־הטבע, „ומעבירים את מרכז „האני" שלהם מן הגוף אל הנשמה". הנשמה נעשית אז עיקר האדם וחיי־הנשמה עיקר החיים. הגוף הוא רק „לבוש" זמני לנשמה, וחיי הארץ פרוזדור לחיים רוחניים נצחיים. ומן ההשקפה הזאת הלא רק צעד אחד אל המחשבה, כי על האדם לכלות מהרה את גופו למען יקדים לעבור את הפרוזדור ולבוא אל הטרקלין. — באופן זה התפתחה בעולם, לדעת אחד־העם, „ה ה ש ק פ ה ה ר ו ח נ י ת, השואפת להמתת הבשר" האסקיטיסמוס, בנינוד „להשקפה החמרית, ה מ ג ב י ר ה ש ל ט ו ן ה ב ש ר" (האפיקוריסמוס) ומקור אחד לשתי השקפות הקיצוניות האלה: י ס ו ר י ה ח י י ם.

זהו פתרון חידת האסקיטיסמוס שנותן לנו אחד־העם. מובן מאליו, כי גם הוא בעצמו אינו חושב שהפתרון הזה חדש הוא. סבת „הפרישות", שמגלה אחד־העם, נלויה מבראשונה, ואם לא קבעו בה חכמים מסמרות, הוא מפני שלא מצאוה מספיקה עוד. הפסיכולוגיה האנושית עמוקה הרבה מן הפתרון השטחי הזה. די להראות, כי האגדה בתולדות בורהא מתארת את אבי האסקיטים דוקא בתור בן־מלך אדיר ומאושר, אשר מעודו לא הרגיש את צער־החיים ב א ו ת ו ה מ ו ב ן ש א ח ד ־ ה ע ם מ ש ת מ ש ב ט ר מ י נ ו ס ה ז ה, ודוקא מרוב נחת בא לידי פרישות אותו הפוינץ המאושר. האגדה הזאת, כמובן, אינה עובדה היסטורית, אבל בכל זאת יכולים אנחנו לשפוט על פיה, איך העם ההודי בעצמו מבאר את תולדות אסקיטיו. יכולים אנחנו להסס בפתרונו של אחד־העם גם מצד זה, ש„הפרישות נתגלתה ראשונה בארץ הודו", והיא ברוב סגולותיה הלא כגן עדן היתה לעומת יתר הארצות, והעם אשר ישב בה בעת התהוות הבודהאיסמוס ראה חיי אושר אם נשוה אותם אל חיי יתר העמים בעת ההיא. יכולים אנחנו לציין פה גם את התפתחות רגש הבוז לחיי הקשר בספר הקוהלת שבאה גם כן מתוך הרחבה יתירה ולא מתוך דחקות. כל זה נותן ידים לחשוב, כי הפרישה מן החיים באה לרוב משביעת־החיים ביותר; ראיה

לדעה זו מביא מיכאלובסקי באחד ממאמ־יו גם מזה שהבודהאיסמוס הולך ומתפשט במהירות נפלאה בין השרות העליונות בפ־נציה וביחור בפריז.

כמובן אין אני חפץ להוכיח בזה דוקא את ההפך מדעת אחד־העם, אבל מעיר אני, כי כל הסברות בנידון זה הן רק השערות פחות או יותר פורחות באויר. ובעצם גם המחבר בעצמו, כאמור, אינו חושב כי כבר הגיד את „המלה האחרונה" בנוגע לחידת האסקיטיסמוס, וגם אין זה כלל העיקר במאמרו ההוא. כידוע, שיטתו של אחד־העם היא, שאין בהספרות העברית לעת־עתה מקום לשאלות כלליות. וכשהוא נוגע לפעמים במאמריו, ביחוד „בפרוריו", בחזיונות כוללים, אוניברסליים, — כונתו רק להוציא מהם את „המוסר", או לעשות אותם אנלוגיה לחזיונות דומים להם במיניאטורה, שהוא מוצא בחיינו הלאומיים או בתולדתנו. וגם במאמרו „בשר ורוח" לא עסק הסופר הנכבד בהתפתחות האסקיטיסמוס מפני חשיבות הענין כשהוא לעצמו, אלא כדי להראות... את המאור שביהדות העתיקה!

ודאי הוא לאחד־העם, כי בישראל לא מצאו להן מקום שתי ההשקפות הקיצוניות על דבר חיי האדם בעוד אשר מרבית העמים הקולטוריים נפגעו בהן. „היהדות בהשקפתה המקורית התרחקה תמיד משתי הקצוות האלה". ועל כן אין הוא רואה שום נטיה יתירה בעמנו לא לצד „הנכרת שלטון הבשר" ולא לצד „השאיפה להמתת הבשר", בכל משך תולדתנו. „בתקופת הבית הראשון אין אנו מוצאים כלל את המושג של הפרדת הגוף לשני יסודות: הגוף והנשמה". בתקופת הבית השני כבר הוכנסה לתוך היהדות „שיטת השניות", „אבל בהבדל ממה שאנו מוצאים בשאר העמים": עדין לא בכר העם לא את הגוף על הנשמה ולא את הנשמה על הגוף, אבל לשניהם היו זכיות שוות ליהנות מן החיים והראיה — כי בספרות התלמודית נמצאים מאמרים המדברים בשבח הגוף. ואם „בימי הבינים חדרו אמנם גם לתוך היהדות איזו השקפות מן החוץ שיסודן בשנאת הבשר, אבל טובי חכמי ישראל (למשל, הרמב״ם) השתדלו לעצור בעד ההשפעה הזרה הזאת, וילמדו לכבד את הגוף, להוקיר את חייו ולהספיק את צרכיו".

ובמה אפוא הצליחה היהדות להשתמר משתי ההשקפות הקיצוניות על אודות האדם ומהותו? — יען „כי שאלת החיים ותכליתם פתרה באופן אחר לגמרי": „היא הגבירה את הרגש החברתי בלב האיש היחיד שיראה את עצמו לא כמצוי נפרד, שמציאותו מתחלת בלידתו ופוסקת במיתתו, אלא כחלק ממצוי יותר גדול ונכבד, כאבר מן הגוף החברתי, שהוא מתיחס אליו. על פי השקפה זו מרכז "האני" עובר לא מן הבשר אל הרוח, כי אם מן היחיד אל הכלל, ויחד עם זה עוברת גם שאלת החיים מן החיים האישיים אל החיים החברתיים. „למה אני חי"? בשביל קיומו והצלחתו של הכלל, וכשהיחיד מחבר את הכלל „כנפשו" ושואף להצלחתו כאלו היתה הצלחתו האישית — הרי לבו מוצא כאן את ספוקו ואינו מרגיש עוד כל כך את המרירות שבחייו האישיים, בהיותו מכיר את התכלית, שבגללה הוא חי וסובל"...

בעיקר הדבר, גם פה לא חדש אחד־העם חדושים חשובים. את השקפתו על הסוציולוגיה של היהדות (שאולי אין היא קיימת אלא בדמיונו של סופרנו הנכבד!) והשפעתה וחשיבותה ביחס אל שאלות החיים העולמיות כבר השמיענו

בספרו „על פרשת־דרכים" (עי' מאמרו „חשבון הנפש"). ועדין ספק גדול הוא, אם באמת יכולה רוח היהדות לבלוע בקרבה כל כך את האישיות הפרטית, עד כי "החברה" יכולה להיות לתשובה כללית ומספקת על כל שאלות החיים המנגעות את לב האדם. נניח כי האיש הישראלי רואה את תכלית חיו „בקיומו של הכלל", נניח כי „גם לקראת המות הוא נכון בחפץ־לב, בשביל לפנות את מקומו לאישים חדשים, שיחדשו את צורת הכלל", אבל מסופק אני, אם יהיה חביבין עליו גם יסורי החיים שהוא סובל, אשר על פי רוב אין להם כל שיכות לקיום החברה. כי הפרט לא נושא היה ברצון את תלאותיו. דבר זה יוכיחו לנו מקימות רבים בתהלים, בירמיה, וגם הפואימה של הספר איוב הקדום נוסדה רק על תלונות הפרט הסובל, ואלמלא היתה דונמתו בחיים, לא היתה הטרגדיה הזאת מוצאה מקום בשירה. כי גם בין העם הישראלי חדרו לפעמים השקפות קיצוניות על החיים. — דבר זה תוכיח לנו תוכחת ישעיהו הנמרצה נגד אלו האומרים „אכל ושתה, כי מחר נמות"!. ואם הדבר בא לידי התפלגות של כתות לפני הבית הראשון, הוא מפני שהאורגניזמוס הלאומי היה עוד צעיר ורענן ולא היה עוד ראוי לידי כך. הכתות המיסטיות הן ראשית רקבון ודיגינרציה של העם הבא לתקופת הירידה, אולם בקרב עם צעיר בראשית התפתחותו וגידולו לא תוכל להיות שום התפלגות קיצונית. מלבד זה, בימי הבית הראשון הלא עוד היה העם הישראלי עסוק תמיד בבנינו המדיני, המלחמות עם העמים השכנים כמעט לא פסקו, והשאלות המדיניות שדרשו פתרון תכופי העסיקו כל כך מוחות רוב העם, עד שלא נשאר שום מקום לשאלת האיש.

אפס אם נסכים לדעת אחד־העם, כי גם בזמן הבית השני ואחריו לא מצאה ההשקפה הרוחנית המוחלטת מחזיקים בה בין העם הישראלי, אז אנו צריכים לבקש את סבת הדבר לא בהצד הסוציולוגי של היהדות אשר מזמן החרבן הראשון, לפי דברי אחד־העם בעצמו, לא יכול עוד להיות לבסיס החיים, כי אם בהצד הדתי. הדבר פשוט. האסקיטיסמוס האוניברסלי רואה את תכלית האדם ועשרו בחיי הנשמה בעולם הבא, ועל כן הוא „ממית את הבשר", המניע את האדם מלחיות חיי הנשמה במלואם, ולא כן היהדות, היהדות, ביחוד המאוחרה, ראתה את תכליתו ואת אשרו של האדם בעשיית הטוב והצדק כשהיא לעצמה בעלמא הדין, כמאמר התלמודי: „יפה שעה אחת של מצות ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא". כאופן כזה הלא צריך האדם להוקיר את חייו הארציים מחיי הנשמה, שאין שם לא מצות ולא מעשים טובים".

ואולם בכלל לא נכונה סברת אחד־העם, כי השקפות החיים הקיצוניות לא מצאו להן מקום בקרב העם הישראלי. הוא בונה את שיטתו על יסוד מאמר בודד בתלמוד, ומעלים עינו מעובדות ומאמרים לעשרות — ומה שחשוב מאלה — מן החיים עצמם של העם המוכיחים את ההפך. אם טובי העם התנגדו לפעמים לנטיות קיצוניות שנגלו בחיי העם, אין מזה ראיה עוד, כי היהדות התרחקה תמיד משתי הקצוות. בכל עם ובכל זמן אנו רואים תמיד את בעלי המוח הבריאים מוחים נגד כל נטיה לאי־נורמליות ומסתורין, אבל — המחאות לחוד והחיים לחוד.

על גשר של מלים דומות לאלה עובר אחד העם מן האסקיטיסמוס והאפיקוריסמוס האישיים אל האסקיטיסמוס והאפיקוריסמוס המדיניים, וגם במקום

הזה אין דבריו מצטינים ביותר בהגיונם ובעמקותם. בית המלכות והשרים והארים־טוקרטיה שבזמן הבית הראשון אחזו בשיטת בעלי ההשקפה החמרית „וכל מגמתם היתה להשליט את הגוף המדיני על כל שאר עניני החיים; הנביאים, להפך, דרשו את התאחדות הבשר והרוח המדיניים. כת האיסיים בזמן הבית השני היתה לדעת אחד־העם לא כת מסתורין, כי אם כתה מדינית, אשר שאפה להמתת הבשר המדיני. בתור ממשיכים את עבודת הנביאים באים הפרושים, אשר מצד אחד התקוממו נגד המטריאליסטים המדיניים שמבפנים (הפריצים?) שהיתה להם המדינה רק גשם בלי רוח עצמי, ומצד אחר נלחמו יחד עם אלו נגד האויב שמבחוץ בשביל להציל את המדינה מכליה". בחלק המאמר הזה משמיענו אחד־העם הרבה חדושים מסופקים, ואולם אין בחפצי לבדקם, מפני אי־חשיבותם. ועל כן נעבור נא אל הפינאל שבמאמר הזה.

ההנחות ההסטוריות והפילוסופיות הן לאחד־העם בעצמו רק תבלין. באמת הלא אינו לא פילוסוף ולא חוקר היסטורי על פי אומנתו. הוא בא אלינו רק כפובליציסט, „הממתיק" את דבריו ב„מאמרי חכמה". כשאחד העם רואה מעשה, הוא נזכר הלכה, אולם כל דרשותיו בהיסטוריה ומה שברונמתה אינן באות לשמה, כי אם לעשות אותן מוטיוו לשאלת היום. כתלמיד נאמן לשיטה האבולוציונית הוא מאמין, כי כל החזיונות בחיינו הלאומיים ההויים יש להם יניקה ושורש בעבר, ועל כן הוא מתאמץ תמיד למצוא את החוט שבין מה שהיה ובין מה שהוא עתה. ולא יפלא אפוא אם כל המאמר „בשר ורוח", שאנו דנים עליו, לא בא אלא בשביל שתי שורות שלפני סופו, המדברת בלי פרישת־שם (כדרך אחד־העם ביחס אל התנועה הלאומית החדשה) על אדות הציוניות.

אחרי שידבר אחד־העם בקצרה על דבר „האיסיים החדשים" של התקופה האחרונה — אלה מבני עמנו שחדלו להאמין „בשיבת בנים לגבולם" (כלומר, הריפורמים) ו„היאוש שתקפם הביאם לכפור לגמרי בחיים הגופניים של עמם ולהעמיד כל קיומו רק על דרוח בלבד" (מכונן את „המסיון" הידוע) — עובר הוא אל התנועה הציונית ואומר:

„ולא יפלא על כן, כי השקפה קיצונית אחת חזרה והולידה גם את זו שכנגדה, כמנהגו של עולם, ולעינינו שבו לתחיה בקרבנו גם המטריאליסטים המדיניים, שכל עולמו של ישראל נצטמצם אצלם רק בגופו בלבד — „במדינת היהודים"...

ורואים אנחנו פתאם בדברים האחרונים את כל מטרת המאמר, והננו מתפלאים: וכי מנין לו לאחד העם לחשב את התנועה הציונית כתנועה מדינית מטריאליס־טית במובן הגס שהוא מכיון? יכולים אנו לערער וללעג להציונית מצרה האוטופי, יכולים אנו לבקרה גם מצדדים אחרים, אבל במטותא מכם במה נתנה הציונית יד להאשימה באותו האשם, שאנחנו קוראים בציטטות האחרונות של המאמר הזה? לעת־עתה שמענו רק כי הציונות התותה לה מטרה למצוא „מקלט בטוח" בעד העם הנדכא אלפי שנים — נשחק נא לפנטזיה זו, נשפוך נא עליה את מרי כל לעננו, אבל, הגידו נא, איפה היא החומריות הגסה שאתם אומרים? וכי זה כל עונם לרוח, שהפצים לגאול את הגוף? במחנה הציונים אנחנו שומעים, להפך,

הזיות וחלומות בנוגע לאותן הפרובלימות האנושיות והצבוריות שעתידה הארץ העתיקה־החדשה לפתור; הננו שומעים פנטסיות ילדים על דבר „מדינת היהודים", שעתידה להיות לאור גויים ולנס עמים דוקא ברוחה הכביר והרענן — והנה באים ומחפיאים עליהם, כי הם, הציוניים, הפריצים החדשים, רוצים בהמתת הרוח בשביל הגוף! איני יודע למה מאשים אחד־העם את הפריצים במט־יאליסמוס גם תחת חפצם הטוב לשחרר את עמם וארצם מכלמת העבדות, ואולם יותר מזה איני מבין כשהוא טופל את האשמה הזאת גופא על הציוניים! הוא קובל על התנועה החדשה, כי קיצונית היא, כי אינה מכירה את הסינתיזה שבין הבשר והרוח; אבל האם אין הדבר הזה יותר ענין לו בעצמו, לו האיש, ראש „הרוחניים" בזמננו, המחבבים בית ספר קטן באיזו מושבה יותר מחירותו המדינית של כל העם?

כשאנו גומרים את המאמר „בשר ורוח" ואנו רואים את השם החתום תחתיו אנו שואלים: הזה הוא אחד־העם שלנו, אשר בקרב שנים רבות לא חדל ללבב אותנו במשפטיו הבהירים ובהגיונו הבריא?!...

וכי אלו הם עמקות־המחשבה וכובד הראש?

י. א. לפידות.

בספרות העתית.

כשמגיע מועד הווקציות מתחיל ה„סיזון המת" גם בעולם המעשה וגם בעולם המחשבה. העם יוצא לנוח אם במקומות הרפואה ואם במעונות הקיץ. שממה מסביב. עצלות נסוכה על כל. לפני בתי־המסחר עומדים המשרתים ומפהקים מאפס מעשה. ועוזרי הספרות מבקשים ענינים לענות בהם ואינם מוצאים. והזעקה הקיפה את כל העתונים היומיים אשר בארץ: אין דבר לכתוב עליו! היכולים אתם לשער אסון אשר כזה?

לאשרנו עוד לא הגיעה הספרות העתית שלנו למדרגה כזו. יכולים אנו להתגאות על שכנינו, כי אצלנו אין מחסור של תימות מורגש כלל. כלום אפשר הוא שלא תהיה איזו אספה לאיזו אגודה באיזה מקום? שלא יכתוב אחד המורשים מכתב על דבר פעולותיו? ושאלת אוגנדה — זאת הפרה החולבת המיניקה את העתונות שלנו זה עשרה ירחים — הן מתעוררת גם היא! מלבד המון שאלות הנוספות משעה לשעה. השאלות בספרותנו העתית כל כך, עד כי סופרינו מדלגים בחפזון מענין לענין; מתחילים באחד ובטרם יכלוהו הם עוברים אל השני ומן השני אל השלישי, וכן הלאה, ואף ענין אחד אינו מתברר כראוי ואף שאלה אחת אינה נפתרת. באופן כזה לא יפלא עוד

שאין לספרות העתית השפעה על מהלך החיים אצלנו. כח המלה הנדפסה בעברית ובז'רגונית מוטל בספק, ועם דעת העתונות שלנו אינם מתחשבים כלל או מתחשבים אך מעט.

כמה הרבו לדבר בעתונות שלנו על אדות הצרה והתלאה המוצאות את האמיגרנט היהודי בדרכו לאמריקה. ההוטב המצב אף במעט? ההושם לב אל קריאות התגר שבאו בעתונים שלנו נגד מעשה החמס שעושות החברות לאמיגרנטים למען הוציא תועלת לעסקיהן? ואנחנו אמרנו, רק אשמת האמיגרנטים היא, היוצאים בהחבא, ועל כן הם נתונים ביד כל אדם מן השוק לעשות בהם כטוב בעיניהם. ואולם אף אם ימלא האמיגרנט את כל החובות המוטלות עליו כפי החוק ויאחז בכל מיני זהירות, היש לו מפלט מן העדה הרעה הזאת האורבת לאמיגרנטים היהודים ומתנהגת עמהם פשוט כמו שהתנהגה האינקוויזיציה עם קרבנותיה? בימים האחרונים קבלתי מכתב מאת אחד האמיגרנטים האינטליגנטים וממנו אציין בזה דברים אחדים:

„... לקחתי פספורט של הגוברניה ואעבור את הגבול דרך אלכסנדרובה. בכדי שלא לנסוע יחד עם האמיגרנטים, קניתי כרטים של המחלקה השלישית. בתחנה הגרמנית הראשונה נכנס אל הוונון זנדרם גרמני וישאלני, לאן אנכי נוסע? כשאמרתי לו, כי נוסע אנכי לברמן, צוני ללכת אחריו, ויפתח דלת של נדר ויסגור אותה אחרי. שם ראיתי כמאה אנשים ונשים וטף אשר ישבו צפופים בבית הדומה לרפת. ריח רע בא באפי. הגידו לי, כי זהו בית המרחץ, אשר בנה על חשבונו איזה בא כח של חברת אניות. ואחרי אשר כל נוסע לאמריקה מחויב להתרחץ בטרם ישב באניה, לכן נבנה בית המרחץ קרוב לגבול. האיש הקונה מן החברה כרטיס־אניה, יבדקהו הרופא כרגע והוא רוחץ ונוסע בו ביום לדרכו. והאיש שאינו קונה כרטים־אניה מיד אנשי החברה — יען כי מרבים הם מאד במחיר — אותו יחזיקו ימים אחדים בטרם שיבדקהו הרופא, ואחרי כן יאמר הרופא כי לא יצלח לבוא לאמריקה והשיבו אותו אחור לארץ מולדתו. אין לי הסבלנות הדרושה לתאר את הכל לפרטיו. אנכי קניתי כרטים של אנית־חפזון. אחרי כלות המרחץ הושיבו את כלנו בווגון של הקלסה הרביעית. על טענתי כי בידי כרטים של הקלסה השלישית, ענוני כי האמיגרנט מחויב לנסוע בקלסה הרביעיר אף אם יש בידו כרטים של הקלסה הראשונה. — — כשבאתי לברמן חפצו להושיבני באניה מצויה, ורק לרגלי השתדלותי אצל הקונסול הרוסי נתנו לי את מקומי באניה ששכרתי לי."

צר לי מאד כי עתונותנו עסוקה יותר מדי. אלמלא זאת הייתי אומר, כי מצוה היא שתתעסק קצת גם בדברים פשוטים כאלה, אולי סוף סוף תעלה איזו עצה למצוא פתרונים גם לשאלה זו, לסדר מעט את היציאה ולהקל מעט את כובד הטלטולים אשר לאמללים רבים.

Debe.

בקֹרֶת.

לוח אחיאסף.

מאסף-ספרותי עם תמונות וציורים. תרס"ד. הוצאת אחיאסף. העורך ד"ר יוסף קלוזנר.

בבקרתי זו אדבר רק על הספורים, הציורים והתמונות שבלוח הזה. אבל בתור יוצא מהכלל הנני חפץ לטפל בשני מאמריו של איש-עברי לתמונותיהם של דוליצקי ודינסזון. הנני עושה זאת, מפני שסוג המאמרים האלה ואופן בקרתם נתאזרחו בימים האחרונים בספרותנו, והם עוד נחשבים לאירופאים, ולכן החובה על כל מבקר, שמלאכתו קדושה בעיניו, להעיר את דעת הקהל על הזיוף אשר בסוג המאמרים האלה.

מאמר קצר, בתור בן-לויה לתמונת האמן והמשורר, קשה לכתוב הרבה יותר ממסה ספרותית שלמה. כל מה שבעל המסה הספרותית מוסר בגליונות שלמים, מחויב בעל מאמר כזה למסור לנו בשורות אחדות. מאמר בן-לויה לתמונת המספר הוא בעיני בבחינת סקיצה של המסה ותמציתה. בשורות אחדות הוא מחויב לתאר לנו את מהותו של הסופר ונשמת יצירתו, במלים אחדות הוא מוכרח להבליט לנו את אופיו האמנותי של האומן. העשה כזה איש-עברי? הישינו קוראי ה„לוח" על פי מאמריו הקצרים את מהותם של הסופרים, אשר לתמונותיהם כתב את מאמריו אלה? מסופקני. כשאני לעצמי חזרתי והזרתי על מאמרי איש-עברי, ובכל זאת אין לי גם עתה מושג משירתו של דוליצקי ואמנותו של דינסזון. יודע אני על פי מאמריו של איש-עברי, כי דוליצקי בוכה את ענות עמו, דינסזון הוא יהודי (על דבר יהדותו של דוליצקי לא הודיע איש-עברי מאומה, ולכן הדבר מוטל בספק), אוהב את עמו, תם ומאמין. אבל מה היא שירתו של דוליצקי בתכונתה המיוחדה ומה הוא צביונו המיוחד של דינסזון המספר? לדבוים כאלה לא הספיקה שעתו של איש-עברי, אבל תחת אלה העשיר את אוצר ידיעותנו בציטטות הרבה מתוך קרלייל ונאטהע.

אם הייתי בא לכתוב את בקרתי על פי דרכו של איש-עברי, היה יוצא לי מאמר כזה. מתחלה הייתי משתמש בהקדמתו למאמרו על דוליצקי. ההקדמה מוכנה, והיא מתאימה מאד למאמרי. „אם יש ענין אחד בעולם, שהוא כלו פיוטי — כלומר מלא סכלות — שאי אפשר לכתוב עליו בלשון פרוזאית כלל, הנה הוא — המאמרים של מבקרינו הידועים. במאמרים האלה — הכל שירה, הכל יופי, הכל הוד, הכל נועם וחמדה, רוממות ועדנה. הסופר המבוקר נעשה סמל השלמות, כליל המעלות, תכלית החן. הכתמים, שיש גם בשמש, מטשטשים, החסרונות נשכחים, כל הלא נעים והלא טוב אינו נראה לעין כלל ואינו מורגש ללב. שכרון, שמביא לידי עורון, כח הדמיון, שמחליש את הכח השופט — זוהי תכונתם העצמית של המאמרים האלה". הקדמה כזו הייתי נותן למאמרי גם על אודות איש-עברי. הקדמה שאולה, אלא שמתאימה מאד, ואחרי כן הייתי בא כדרכו של איש-עברי, לציין את תכונתו של איש-עברי הסופר. הייתי אומר בסגנונו, למשל כך: איש-עברי הוא כשמו — עברי, אוהב את עמו ואת

העניים, היינו את הסופרים, ביחוד את אלה, שנזדמנו לו על פי מקרה לכתוב על אדותיהם. בינתים הייתי יכול למלאות גליונות שלמים באמירותיהם היפות של החכמים המפורסמים קרלייל ונאטהע, ועל פי הרחק הייתי מוסיף עליהן אמירה יפה של ברדיטשבסקי. אבל די לי בהציטטות שהביא איש־עברי במאמריו, וימחול נא הקורא לעיין בהן ויתענג עליהן. ואחרי כן הייתי מוסיף לציין: איש־עברי הוא תם, שאינו יודע כי בפרזות מצלצלות אפשר למלאות רק גליון זה שאינם חפצים להוציאו חלק, אבל לא שורות מעטות, הבאות בתור באור לתמונת האמן; איש־עברי מאמין באמונה שלמה, כי יצא ידי חובת מבאר בפרזות אחדות; איש עברי... אבל די לי למנות את מעלותיו של איש עברי. גם זה המעט מספיק.

* * *

אורח חדש עומד בפתח הלוח ומקבל את פנינו בציורו, הלא הוא חביבנו ש. טשרניחובסקי. בתור משורר אינו חדש בספרותנו, אבל בתור מצייר בפרוזה הוא חדש בין החדשים. כמדומה לי, שזאת הפעם הראשונה אשר הדפיס ציור בפרוזה. הנסיון לא עלה יפה. את ציורו אי אפשר לחשוב בין המעולים שבציורי „הלוח", אבל עם כל זאת הוא מעורר תקוה כי בקרב הימים, אם אך יוסיף לעבוד ולהשתכלל, יהיה לצייר יפה. ניכר כי יש לו עין רואה וגם רגילה בצבעים.

את ציורו זה הוא קורא בשם „ערב יום כפור", ובתוך מאמר מסוגר הוא מוסיף: „מחיי בית החולים". תוכן הציור זהו: התבוננות שטחית בחיי בית החולים ובחיים הנפשיים של הפמולוס היהודי, אשר ערב יום הכפורים שלו חל להיות בבית החולים שבעיר אחת בגרמניה. ההתבוננות, כפי שאמרתי, היא שטחית. אינה מצטיינת בהתעמקות יתירה וגם חסר לה החיטוט הנתוחי. האנשים מצוירים בדרך־אגב וכלאחר־יד, כדרך שנוהגים הציירים בבואם לצייר את ההמון המלוה, שהוא אצלם בבחינת „ברוב עם הדרת מלך". מכחולו של טשרניחובסקי מרפ־ף בנגיעה קלה על הענינים, שבחר לו לצייר אותם, נוגע ואינו נוגע, זורק איזו נקודה, מוסיף איזה אלכסון, והוא כבר מוסיף לצייר את החלקים האחרים, מבלי שידאג לזה, שהחלק הראשון אינו מעובד כל צרכו. ובכל זאת עושה ציורו רושם טוב. בית החולים עומד לפניך, והוא כמו מתגלה בריחו ובאוירו המיוחד, וגם האנשים, הפמולות והרופאים, אף על פי שצייר אותם על פי הריצפט הידוע של „הסימפליציסימוס", כמו חיים לפניך ונראים שהנך רואה אותם לפניך. אינני אומר, שהנך חי אתם. במדרגה כזו אינו עומד ציורו של טשרניחובסקי. אבל רואים אנחנו את אנשיו, כמו שאנחנו רואים ברחוב או בבית אנשים בלתי־ נודעים לנו, ואנחנו משיגים ומבינים את מהות האנשים האלה, כמו שאפשר להשיג ולהבין אנשים זרים רק על פי ראיה בעלמא ושחוק קטן.

וחסרונותיו אלו הם הם מעלותיו של טשרניחובסקי, והם הם שמחבבים עלי אותו ואת ציורו.

בפעם הראשונה, משעה שאני קורא את ספרותנו העברית, אני פוגש בסופר עברי, ומה גם מתחיל שאינו עומד תחת השפעתה של הספרות הרוסית; בפעם הראשונה אני רואה סופר עברי שהוא ריאלי, ובכל זאת אינו מחזיק בהריאליות הקטנה, העוסקת

בפרטי הענין הרבה יותר מבגופו של הענין. למען שיבינו אותי הקוראים, שאינם רגילים כל כך במהלכים השונים שבעולם האמנות, הנני לבאר את דברי במשל.

נקח נא למשל את ציורו של נעל, היינו לצייר בצבעים נעל פשוטה. הריאליות הקטנה, שהתאזרחה בספרות הרוסים ואמנותם, דורשת, כי נחוץ לצייר את הנעל בכל פרטיה ודקדוקיה, היינו להקיף את נושא הציור מכל צדדיו, במעקבתה של הנעל אסור להחסיר אף יתד אחת של עץ התחובה בה. והריאליות הרגילה, או כמו שאני קורא אותה, הריאליות בכלל בניגוד להריאליות הקטנה, יוצאת ידי חובתה בדברים כמו אלה רק ברמז, בנקודה קלה. העיקר אצלה הוא הרושם הכללי, היינו כי הרכבת הצבעים והקוים תעורר בלב הרואה אותו הרושם שהוא מקבל בשעה שהיא רואה במציאות איזו נעל. אנטוקולסקי הפסל הרוסי, בבואו לפסל את המכסה על ברכי שפינוזה, אבד עליה זמן ארוך של חצי שנה, יען כי כאחד מבעלי הריאליות הקטנה השתדל למסור לנו בדיוק את כל הקיפולים הרבים, שמתקפל המכסה בשעה שהוא מונח על ברכיו של האדם. ופסל פרנצי — גם כן ממהלך הריאלי — אם היה בא לחבר חבור כזה, היה יוצא ידי חובתו רק בקיפולים אחרים, או יותר נכון ברמזים ריאליים שהיו מעוררים בקרבנו — ואולי עוד ביתר עז — אותו הרושם שמעורר בקרבנו אנטוקולסקי בפרטים יתירים.

כי הריאליות בכלל היא יותר בריאה ויותר מוכשרת ליצירה מהריאליות הקטנה, זהו דבר המובן מאליו. בכל אופן היא יותר קרובה למציאות החיים ויותר רחוקה ממציאות הגולמים. היא כבר מבינה, כי בציור אי אפשר למסור תמיד את הדברים כהויתם וכי לפעמים נחוץ להשתמש גם ברשמים. לא כן הריאליות הקטנה, הדורשת מסירת הדברים כהויתם, היינו להקיף את הדברים ככל האפשר ועוד יותר מכפי האפשר. היא מחנקת את כשרונותיהם של אלו ההולכים בדרכיה. רק הענקים שבספרות הרוסית היו יכולים להתרומם מעל חקיה הצרים ולהשב עלינו נשיבת חיים כבירים; הבינונים והקטנים כמו כשלו ונפלו תחת סבל המשא. מפני הפרטים היתרים נטשטש הרושם הכללי.

ותחת השפעתו של המהלך הזה עומדים סופרינו העברים, אשר על פי רוב נתחנכו על ברכי הספרות הרוסית. זאת היא הריאליות הקטנה, שהביאה את מענדעלי מוכר־ספרים, איש בעל נשמה יונית ואמנותית, למעות זה כמו אותו הציור המדויק של מלחמתו עם הפרעושים והפשפשים בספרו „פישקע דער קרומער", וזאת היא הריאליות הקטנה המעכבת בידי סופרינו הצעירים להתרומם למעלה יותר גבוהה ביצירה אמנותית. החיטוט הנפרז בפרטים דקים ובעמקי הנפש הוא להם לעיקר, ובין כה מסתתמות עיניהם מלתפוס את רוחב החיים. הם חושבים, כי יהיה ביכלתם להקיף בעצם את הדברים מכל הצדדים, ובגלל זה אינו עולה בידם למסור לנו את הרושם הכללי, שהוא העיקר בציור. וסכנה גדולה נשקפת לספרותנו, אם תוסיף ללכת בדרך זו. אם בפיסול, שכל עיקרו הוא הגלמת החיים על ידי בליטתן של רמיזות, הרושם הכללי הוא ראש־דבר ולא פירוט הפרטים היתירים, בציור פרוזאי, שאינו מגלים ומקפיא כי אם מתאמץ למסור את תנועת החיים, לא־כל־שכן שנחוץ להתרחק מפירוט הפרטים היתירים. אם תבוא לפרק את המכונה לפרקים וחוליות, אז על ידי מעשיך אלו אתה מפסיק את

תנועתה, וכן אם אתה בא לפרט את כל הפרטים בציור פרוזאי, אז אתה מפסיק בידיך את תנועת החיים.

כפי שאמרתי, טשרניחובסקי הוא ריאלי, אבל אינו משתמש במדת הריאליות הקטנה. הוא אינו משתדל להקיף את הענינים מכל עברים. יודע הוא כי האמנות המגשימה, או יותר נכון המגלימה אינה יכולה למסור לנו את החיים כמו שהם, שכל עיקרם אינו אלא תנועה ותנועה, היינו הנינוד להגלמה, ולכן שלא ברצונה מוכרחת האמנות להשתמש ברשמים כליים. ובכן קוים אחדים, היינו רמיזות קלות, המספיקות לעורר בקרבנו את הרושם הרצוי והוא כבר עובר הלאה אל החלקים האחרים. אלו היה כשרונו של טשרניחובסקי יותר גדול, כי אז היה ביכלתו להחיות לפנינו ובקרבנו את החיים, שהוא חפץ להראות לנו גם בקוים מעטים, אבל כשרונו של טשרניחובסקי הוא בינוני, ולכן הוא יוצא רק בזה, שהוא מראה לנו את החיים. בין כה וכה עלינו להודות לו, על כי לא ענה אותנו בחיטוטים יתירים שלגבי כשרון בינוני הם סבל נורא.

בכל אופן על טשרניחובסקי עוד ללמוד ולהתרגל הרבה, עד שיהיה ביכלתו לצייר כהוגן. הטכניקה שלו אינה מתאימה כלל לציור במלים. על פי שמו של הציור אנו מחכים, כי ערב יום הכפורים יהיה כעין „לייטמוטיב" של הציור כלו. אבל באמת הוא מקדיש יותר ממחצית הציור לחיי בית החולים, ורק אחרי כן כמו נזכר, כי שמו של הציור הוא ערב יום כפור, והוא מתחיל לצייר את ערב יום הכפורים של המולום היהודי. אופן כזה אפשר רק בציור של צבעים. בציור כזה סוקר הרואה את התמונה בפעם אחת והרושם הוא כללי בן רגע אחד, ולכן יכול המצייר בצבעים לעבד ולשכלל כל חלק וחלק בפני עצמו, ובלבד שהענינים הצדדיים לא יעסיקו ביותר את הרואה ולא ישחיתו את הרושם הכללי. לא כן ציור במלים, שהקורא מקבל את הרושם מעט מעט על ידי הקריאה. בציור כזה נחוץ כי „הלייטמוטיב" יהיה מורגש כבר בעמוד הראשון, לכל הפחות נחוץ להכין את הלבבות, ואם לא, הרי הדבר דומה כאלו ציירת שני ענינים נפרדים ונבדלים וענין אחד מאפיל את הענין השני.

* * *

„מן הנשים הצדקניות", ציור מאת סיקו. תוכן הציור הוא: אחת מהנשים הצדקניות באה לקבל את נדבתה, ובינתים היא משוחחת עם בעלת הבית. והציור הזה הוא ציור בשיחות. המחבר מוסר לנו את שיחותיהן של הנשים הצדקניות, בתקותו למסור לנו על ידי זה את אופין ומהותן. כשאני לעצמי כבר הגדתי במקום אחר את דעתי, כי השיחות טובות וראויות רק בדרמה ולא בספור, מכל־שכן בציור עברי, שנועד רק לקריאה פשוטה ולא לדיקלמציה, אבל איני בא בטרוניה עם המחבר, על אשר לא התנהג בציורו על פי דעתי. רק זאת אני מוצא לנחוץ להגיד למחברנו זה, כי לציור בשיחות דרושה נטיה אמנותית, משוכללה ומעובדה עוד יותר מכפי המדה. בלעדיה נקל מאד להגדיש את הסאה ולהרבות בשיחות טפלות, המקלקלות והמשחיתות את הרושם. בחיים מרבים לספר ולשוחח — זוהי אמת שאין להכחישה, אבל לא כל שיחה מלאה חיים, ולכן על הצייר, שאחז במדה זו, למסור רק את תמצית השיחה הטפוסית, המבליטה לנו ביותר את אופיו של המשוחח, אל לא שיחות טפלות, שהן לעצמן אפשר שהן מחודדות, אבל אינן מעלות ואינן מורידות כלפי הציור. בכל אופן

יש לנו הרשות לדרוש מן הצייר, כי השיחות תהיינה הכרחיות היינו כל אחת ואחת תוסיף איזה נופך, איזה צבע חדש, איזה קו חדש בתמונה שהוא מצייר לנו, ואם תחסר בציור, אז יחסר איזה קו בתמונה. ומדה זו אינה בשיחות הציור של סיקו. הן אין מוסיפות דבר על השיחה הראשונה. נשיו הצדקניות של סיקו הן מאותן הנשים הזקנות, אשר בחורי הישיבה בעירות הקטנות רגילים להראותן לנו, בשעה שהם נראים אלינו „כגילופים", מטפחת על הראש, יריקה באגרוף במקום רחיצה ופטפוט יתר— זאת היא מסוה הזקנה, אשר בה השתמשו בחורי הישיבה ובמסוה בזה משתמש גם סיקו. הוא מאמין, כי בבואו למסור לנו פטפוטי הנשים הצדקניות כבר צייר אותן לנו. אבל דבר כזה עושה גם הפוטוגרף, ומעולם לא עלה על דעתו של איש לרומם את הפוטוגרף למעלת צייר אמן.

ההבדל שבין הפוטוגרף והצייר הוא זה: יצירתו של הצייר היא כבר ביאור „לחתיכת החיים" שהצייר מצייר, בעוד שהפוטוגרף מראה רק את „חתיכת החיים" מבלי כל באור. ובאור של יצירה כזה חסר לה' סיקו — עד היכן שאפשר לשפוט על פי ציורו ב„הלוח" — ולכן ציורו אינו ציור אמנותי. ציורים כאלה הם רק חקוי פשוט, והם ראוים רק לבדח את דעתם של המכרים במסבת רעים ולא יותר.

וביאור של יצירה כזה חסר גם לה' י. שטיינברג, והוא אינו גם פוטוגרף פשוט. הוא רק מספר לקוראי ה„לוח" מקרה אחד, שמקומו במאורעות היום של עתון יומי. שטיינברג הביא אל „הלוח" ספור „קדיש יתום", שהוא רואה אותו בתור „מחקר פסיכולוגי". תוכן המחקר הזה הוא זה: איש צעיר לימים, שבעצמו היא לועג להרב מטעם, האפיקורס הקיצוני, הנשען על העמוד ומתפלל קדיש, מתנפל על אחיו, שגזל ממנו את ירושתו וגם חפץ לגזול את קדישו. ואת המקרה הזה מספר לנו שטיינברג בחיטוטים יתירים, הכל כפי שנהוג אצל מספרינו הצעירים, אשר לחיטוטים יתירים, הם רגילים לקרות פסיכולוגיה. איה אפוא החקירה הפסיכולוגית במקרה זה, ומה העלה בחקירתו זו? — מחקר פסיכולוגי אפשר לקרוא רק לציור כזה, שבו מבאר לנו המחבר מעמד נפשי מוזר, או לכל-הפחות מגלה לנו הצייר את מסתרי הנפש, ומוכיח לנו הכרחיותה של התפתחות המעמד הנפשי הזה. כדבר הזה לא עשה שטיינברג בחקירתו הפסיכולוגית; הוא לא באר וגם לא הוכיח את הכרהיותו של המעמד הנפשי הזה. הוא רק מספר את המאורע, מבלי כל חיים, מבלי איש, מבלי כל טפוס. והרצאה פשוטה של מקרה כזה אינה מספיקה עוד לחקירה פסיכולוגית. מקרים כאלה, עוד יותר מרעישים ועוד יותר מוזרים, אפשר לפגוש בעתונים היומיים בחלק המעשים בכל יום, ומעולם לא עלה על דעתו של איש לחשבם למחקרים פסיכולוגים. לכל היותר אפשר לחשוב מקרים כאלה רק כעין חומר לחקירה פסיכולוגית חומר המחכה למכחולו של צייר אמן, שיאיר ויבאר את התפתחותו והכרחיותו; בלעדי הדבר הזה ישאר החומר מקרה פשוט, שמתפלאים ומשתוממים עליו בשעה שנקרה באמת ולהיפך הוא למשא בשעה שהוא בדוי.

העוקץ שב„לוח" הן רשימותיו של י. ח. ברנר. שתי רשימות נדפסו ממנו. האחת „שמה", בה מתאר את נענועיו וחלומו של בן ישיבה ל„שמה", היינו להישיבה הגדולה, אשר בה ילמוד הרבה תורה, ואחרי כן צרותיו ועינוייו בישיבה, עד כי היה שמח למקרה קטן, שבשבילו שב הביתה עוד באמצע הזמן. ברשימה השניה, „פעמים",

הוא מתאר לנו באיזה אופן עלה פעמים בידי תלמיד החדר להיות חפשי מעול החדר: אחת בשעת לידתו של אחיו, ופעם השניה בשעת מיתתו. כמדומה לי, שה' ברנר הוא פנים חדשות בספרותנו. בכל אופן לא פגשתיו עד עתה וגם לא שמעתי את שמו. ב„השלח" נדפס ממנו ספור גדול, אבל בגלל שהוא הולך ונדפס המשכים לא קראתיו עוד. כשרונו של י. ח. ברנר הוא מיוחד בין סופרינו הצעירים, ובהרבה דברים הוא דומה לכשרונו של ברשדסקי. אותן המעלות ואותם החסרונות, שמניתי במקום אחר אצל ברשדסקי נמצאים אצל ברנר. אותו החיטוט הנפרז ברגעים בודדים, אותה ההרצאה בקטעים קטעים, אשר היתה למחלה כללית לכל סופרינו העברים, שאינם יודעים לספר בדרך הוה, היינו להרגיש את דופק החיים בהתפתחותו ובהתהוותו, כי אם הכל ואת הכל מתארים בעבר, בדרך זכרונות.

רושם רע עושה הפרק השני של הרשימה הראשונה, אשר בחבורו אל הפרק הראשון וכן בתכנו המלא קטנות הוא עושה פגימה ברושם הכללי. אבל מלבד הפגימה הזאת, עושה הרשימה רושם נעלה. יש בה שורות שהן כפנינים בעמקן ובשיאן, מלים אחדות, וכבר מתגלמים לפניך חיים שלימים, ואתה מרגיש עליך את נשיבתן העזה. ביחוד מצוין הקטע הקטן אשר ברשימה הזאת, היינו ציור הרגעים בשעה שבן הישיבה שב הביתה באמצע הזמן. קטעים כאלה מתגשמים רק על ידי מכחולם של אמנים ציירים.

הרשימה „פעמים" היא מעין אותן הסקיצות הפ־נציות, אשר שמן או סופן היא צלצול חרודי והתוכן שלהן הוא ציור פסיכולוגי. והסקיצה הזאת עלתה יפה ביד י. ח. ברנר. ביחוד חיים ומתגלמים בה שרטוטים אחדים, אשר בעמקם הם נראים כאלו נחרתו בעט ברזל. ביחוד עלה בידו הקו בשעה שהוא מצייר את הנער העני בשובו הביתה ביום קר. בביתו התחבט עם אמו ולא חפץ לקחת את המטפחת הישנה מפני שהתבייש בפני חבריו, אבל בחדרו הוא מוכרח לקחת את קרעי האפודה של הרבנית ולהתכסות בהם, מפני שהוא ירא להשיב את פני הרבנית.

ואם נבוא לערוך את רשימותיו של ברנר מול סקיצותיו של המנוח ברודס, אשר רק בהן היה מקורי, או מול סקיצותיהם של הסופרים הישנים, אז נלמוד להעריך את צעדי הענקים, שצעדה ספרותנו לפנים. לברודס היה החידוד העיקר והשאר טפל. אנשיו ונשיו היו בובות עשויות מבלי כל רוח חיים, שהיו מוכנות אצלו לשעה שנולד במוחו איזה חידוד. והסופרים האחרים בני זמנו ותקופתו הצטיינו רק בסלסול של דברים ודברנות מקושטה ומלוטשה. וגם אם עלה בידם למצוא חומר טוב לסקיצה, אז מפני העדר־יכלתם יצאה הסקיצה מלאה פגימות. על פי רוב היתה סקיצתם כעין ראשי פרקים של ספור גדול, ראשי פרקים שציין לו המספ־ בכדי שלא ישכח את הרעיון. סקיצה אמתית, סקיצה הבוחרת לה קרן זוית בחיי האדם, חוליה אחת בשלשלת המציאות, רגעים אחדים בחיים בלתי מוגבלים ומאירה אותם באור עולמים, סקיצה כזו נמצאת לנו רק בימים האחרונים. ובין בעלי הסקיצות האלה הנהו י. ח. ברנר אחד מהיותר טובים — עד היכן שאפשר לשפוט מרשימותיו בלוח אחיאסף. רשימותיו אינן ראשי פרקים שאינם מעובדים, להיפך, כל רשימה ורשימה היא חוליה אחת, שלמה ומוצקה, מבלי כל הפסק. אין בהם נבוב דברים או סלסול יתר, במנוחת השקט

הבאה על ידי הסתכלות פנימית, הוא מאיר ומגשים את הפנה היחידה ואת הרגעים האחרים שבחר לו לצייר אותם.

ורשימותיו של י. ח. ברנר שנדפסו ב„לוח“ מביאות אותי להוציא משפט, כי אין ברנר מסוגל לספורים. איש, המוכשר להתעמק ברגעים בודדים, כמו ברנר ברשימותיו, אינו מסוגל להיות מספר ספורים, אשר כל עיקרו הוא באחדותם של הרגעים הבודדים.

(סוף יבא).

י. א. לובצקי.

אחרי הסיזון.

מן החדשות של התיאטרון בוורשוי במשך הסיזון שעבר משכה עליה עין ביחוד הדרמה „שלג“ (Śnieg) מאת סטניסלב פרזיבישווסקי. שלג — זהו הקליפה הסימבולית של הדרמה, ואותו נראה במשך כל עת המעשה מראשית החזיון ועד אחריתו. המעשה מלא ענין. המחבר מעביר על פנינו ארבע נפשות, שני אנשים ושתי נשים, והם אינם יכולים לבוא אל היחס הנכון של איש לרעהו. יש ביניהם איזה יחס מרובע, ובכל זאת אין זה יחס נכון. תוכן הדרמה אפשר למסור במלים קצרות. בחיי זוג צעיר, שהתענג על אהבה שוקטה, באה מהפכה, בבוא אליהם ידידתה של בעלת הבית להתארח בביתם. את הידידה הזאת עצמה אהב בעל-הבית לפנים בטרם קחתו לו אשה, והיא השיבה אז פניו. ואולם בבואה עתה נשתנה הדבר קצת, עתה אהבה אותו גם היא, ועל ידי זה נתעוררה האהבה הישנה, האהבה בין בעל-הבית ובינה. וכראות בעלת הבית את הדבר הזה קמה וטבעה את עצמה במפרץ הקרח של הבְּרֵכָה, היא וגם ניסה אחי בעלה עמה. כל המאורע הזה נהיה בזמן קצר מאד. משך זמן המעשה של כל הדרמה הוא לא יותר משני ימים.

את הדרמה של פרזיבישווסקי טוב יותר לקרוא מלראותה על הבמה. בתור דרמה יש לה חסרונות רבים, והחסרון העיקרי היא האריכות היתירה שלה המיגעת את הרואה. אשר על כן טוב לשפוט עליה כאלו היה ספור לנגד עינינו, ואולם באופן זה חסרה לה הבהירות הדרושה והפרטיות הנחוצה.

ארבעה אקטים בדרמה ושש נפשות פועלות בה, מהן ארבע עיקריות ושתים צרדיות. שני אחים — תַּדיאוש וקזימיר, ושתי רעיות — ברונקה וחוה. ברונקה נשאה לתַּדיאוש זה שנה. באקט הראשון עוד מלאה אהבתם רוך ועדן וקשה היה עליהם להיות נפרדים איש מאת רעהו אף לעת קצרה, ואם קרה מקרה שהכריח את

הבעל לעזוב את האשה לימים מספר, לא ידעה האשה מנוח, בחרדתה על אשה ובדאגתה לו פן יקרנו אסון, והיה האיש מריץ לאשתו מכתבים מלאי אהבה בוערת, כאותם הנהוגים בין חתן לכלה. בביתם מתארח קזימיר, אחי תדיאוש, והוא אידיאליסט, אשר נוכח לבסוף כי חיי נע ונד הם שקר ותרמית נפש. „הכל אחד היא בכל מקום ומקום, והאדם תועה מפנה לפנה ובנפשו אוכל אותו הכליון אשר אין חליפות לו — לעבוד יד ביד עם אשה אהובה ואוהבת, שאינה יודעת כל פרינציפים וכל תיאוריות וכל מגמות וכל „איסמים", אשר כלה — לב, לב חם וטהור!". אשה כזאת היא ברונקה ניסתו, והוא אוהב אותה אהבה טהורה מכל מחשבת פגול, ואת זאת הוא מגיד לה בהוסיפו כי היה בז לה, אם היתה משיבה לו אהבה. נפשות קזימיר וברונקה קרובות אשה אל אחותה, כי חפצי־מנוחה הם גם שניהם מבלי כל שאיפות ומבלי כל געגועים, ואולם בהיות ברונקה אשת תדיאוש, עוצר הדבר הזה בעד קזימיר מהתקרב אל ברונקה אף אחרי אשר התרחק אחיו ממנה והתחיל לבלות את העת כחברת חוה רעותה. ומכיון שלא יכלו לחיות יחדו הדין נותן כי עליהם למות יחדו. וכן עשה המחבר לנפשותיו אלה. בזה פטר אותן. הם חפצו מנוחה, ובכן נתן להם מנוחה עולמית. כך נוהגים הסופרים מאז בנוגע להגבורים שלא ידעו מה לעשות עמם.

כנגד השנים האלה, הנפשות השוקטות והמסתפקות במנוחה, העמיד פרזיבישווסקי את תדיאוש וחוה. השנים האלה אינם יודעים מנוחה ותמיד הם מלאים געגועים ושאיפות. השאיפות האלה סתמיות הן. מתוך דבריהם נשמע רק כי שואפים הם למרום. תכונות רוחם מקבילות אשה אל רעותה. אלה הן שתי נשורות כבירות השוות אשה את אחותה. תדיאוש כבר אהב את חוה עוד לפני קחתו את ברונקה לאשה, והיא השיבה פניו אז; ואחרי שראתה כי עזב אותה, השתוממה לכחו העז להתגבר על אהבתו, ותאהבהו גם היא. ובבואה על פי קריאת ברונקה רעותה להתארח בביתה — ותדיאוש לא היה אז בבית — ובהתבוננה אל מערכת הבית וחדריו, הדומה כלה אל מערכת הבית שלה, נוכחה כי תדיאוש עוד אוהב אותה ורק להשקיט את סערת נפשו מתימר הוא בלבו כי את ברונקה יאהב, בעוד אשר באמת קשור הוא בכל חושיו רק לה, לחוה. ובשוב תדיאוש והוא מתאמץ להוכיח לה כי כבר שכח אותה ולא יעלה את זכרה על לבו גם בחלום, נדה היא לו: מה גדולה היתה המלחמה בקרב נפשו פנימה עד שעלה בידו הדבר הזה! ואולם האמן לא תאמין לו. לא לו לשבת במנוחה. הוא נוצר למלחמה. הוא שאף להיות מנהיג, לברוא עולמות חדשים. אהבתו את ברונקה דומה לשלג, שלג לבן ורך אשר עטף ויכס את כל הזכרונות ואת המכאוב ואת היסורים... ואולם אם ימס השלג...

ותדיאוש מודה לה: בנפשי נעורו שנית הרוגז והדאגה. לפרקים קרובים מאד חשבתי בך, התגעגעתי אל היסורים שהסבות לי — — ואולם עתה... אנא הניחי לי. את ברונקה אנכי אוהב ועמה אשאר.

וחוה עונה: תשאר ותדכא אותה. בלבך נעורו הפצעים הישנים; כזבוב אתה מתעופף בעצמך אל האש למן הרגע אשר שמעת את קולי בחדר הזה ונהרס ארמון הקלפים שבנית בעמל כזה וקראת לו אשרך... אותי לא תונה. — — —

וכאשר ישאל תדיאוש: מדוע דחתה אותי אז? אז תענה: אז לא יכולת לנצחני. עתה אני אוהבת אותך, אוהבת, יען כי חפצת לשכוח אותי, חפצת להכריע

את עצמך, — ולעשות כדבר הזה מוכשרים רק האנשים החזקים. אוהבת אני בתשוקה ובחרדה, אולי לא תאבה להיות לי.

בחוה הבליט פרזיבישווסקי תכונת־רוח כבירה העשויה לבלי חת ואשר כל קרבן לא יקר בעיניה למען השיג את חפצה. היא לא תחוס על ברונקה רעותה הטובה שאותה היא אוהבת מאד. את הפרח יכול אדם לרמוס ברגל של ברזל. כחה של חוה גדול מאד בהגיד לה תדיאוש, כי הדבר שהיא שואלת לא יקום לעולם וכי הוא יבחר לפוצץ את ראשה ולרמוס אותה כרמוס את הנחש! הוא יבחר לנפץ את ראשו בהשתוקקו לה, הארורה, מאשר ינוח כי יעשה כדבר הזה! — כאשר יגיד לה כדברים האלה היא מביטה אליו בעליצות וקוראת: מה יפה אתה, מה עזה אהבתך אותי!

ולעומתה ברונקה היא סנטימנטלית ועצביה נהרסים עד מהרה והיא יודעת רק לבכות בהיותה במצמר נרגש. מה דמות לה בפני חוה! היא חפצה להפטר מחוה על ידי מעשה רצה, ורק קזימיר הניא אותה מאחרי הדבר הזה. בכלל היה לה קזימיר לעזר לא מעט בצרתה. היא חסתה בו בראותה כי אין לעצור את הרעה. הסצינות שבין ברונקה ובין קזימיר נוגעות עד הנפש, ואולם יש אשר הן למשא על הרואה ועל הקורא על ידי השנות הדברים פעמים אחדות. האהבה שביניהם היתה פלטונית, אידיאלית, ובכל שיחה ושיחה נבלט הדבר הזה עד שהיה לזרא. בכלל עלינו להגיד כי קזימיר הוא הטפוס הפוזוטיבי היחידי אשר בדרמה. יש אשר בדברו נשמעים דבריו כאכסיומות, והם פועלים פעולה מרגיעה על השומע אותם. בין כל הנפשות שאינן נורמליות אשר בהדרמה אנחנו מוצאים רק את קזימיר שהוא הנפש הנורמלית היחידה, ורק האפטיה היא שהביאתהו לידי כך לכלות חשבונותיו עם החיים יחד עם ניסתו.

שוה היה הדבר לחקור איך היה מהלך הדרמה אלמלא היה קזימיר פועל בה. אמת, קזימיר לכשעצמו אינו פועל בדרמה כי אם נפעל על ידי יתר הנפשות. בקזימיר מצאה ברונקה חפץ בגלותה לבה לפניו. גם תדיאוש וחוה מצאו בו תועלת, כי הוא העסיק את ברונקה, ובכן היו המה חפשים לנפשם. תדיאוש וחוה בכלל טפלו בקזימיר רק מעט מאד ולא השגיחו בו הרבה. ואולם בגלל הדבר הזה בלבד לא היה צורך להכניס איש כקזימיר לתוך הדרמה. אדרבה. נכבד היה ביותר לראות, איך היה הדבר מתפתח בלי קזימיר. הדרמה היתה עזה ביותר. ברונקה וחוה היו נצבות אשה מול רעותה פנים אל פנים והמלחמה ביניהן היתה ראויה לסופר כפרזיבישווסקי שיצייר אותה. הדרמה בעצמה לא היתה מפסדת הרבה אלמלא היה קזימיר משחק בה, ורק איזו מאות פרזות מצלצלות היו נעדרות. אבל הדרמה אינה מאמר פובליציסטי הזקוק לפרזות יפות! בדרמה דרוש קודם כל שהמלים תהיינה פרוזדור לפעולה — ואולם כל הדרמה מלאה פרזות אם לצורך ואם שלא לצורך. יש פרזות בהירות ויש פרזות סתומות כלל. בכל הדרמה אתה שומע שאיפה. תדיאוש שואף; חוה שואפת; ברונקה שואפת וקזימיר שואף. ואולם מה הן השאיפות האלה? במקום אחד אומר תדיאוש: יש לי געגועים אל הגעגועים. ואולם באופן כזה אין לדבר סוף. יכול אני להוסיף למשל: יש לי געגועים אל הגעגועים לגעגועים, וכן הלאה.

אם נסיר את הסודות והרמזים של הדרמה, אז תשארנה פרזות הרבה ריקות, שאין להם ערך כלל. יש מקומות אחדים מצוינים בעזוז סגנונם. ואולם אין להצדיק

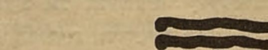
את הסופר, אם מקומות אחדים במפעלו טובים. על הסופר להתאמץ תמיד שיהיה כל הדבר שלם ומכוון לתכליתו. יש אשר פרזיבישווסקי נמשך אחרי הפ־זה ולא ישוב ידו גם מדברים שאין בהם ממש העלולים לעורר רק צחוק. במקום אחד אומר אחד הגבורים של הדרמה: „חשבתי כי אינצידנטים כאלה נפגשים רק ברומנים שאותם תקרא מתוך השממה; והנה אני רואה כי גם בחיים אפשר לפגוש כאלה". הלעג הזה בספר על ספר אינו נאה כלל לפרזיבישווסקי, והפרזה הזאת לכשעצמה כבר נושנה, מלבד מה שאין אנו יכולים להבדיל ולדעת איזה ספר נקרא „חיים" באמת ואיזה ספר אינו נקרא חיים. הן גם הדרמה של פרזיבישווסקי רחוקה מן החיים שבמציאות, וגם אני יכול להגיד כי אינצידנטים כאלה נפגשים רק בדרמה של פרזיבישווסקי ולא בחיים.

בנוגע לדרמה זו שלפנינו עלינו להחליט, כי הדרמה היא דבר בפני עצמו והפרזות אשר בה הן דבר בפני עצמו. הפרזות אינן קשורות אל עצם המאורעות. והראיה כי יש להשתמש בהן, למשל, גם בהפכנו את הסדר של הדרמה. נניח כי אל זוג צעיר כתדיאוש וברונקה בא רע להתארח, ואת הרע הזה אהבה בעלת הבית קודם שנשאה לאישה. נניח נא כי האשה היא חוה והרע הוא תדיאוש. האם לא יוכל גם הרע הזה לדבר אל אשת חברו כדברים אשר דברה חוה אל תדיאוש? האם לא יוכל להגיד לה כי היא מתנענעת עליו ורק לשעה עטף השלג ויכס את האהבה הישנה? ואם תאמר אליו כי כבר שכחה אותו, האם לא יוכל גם הוא להוכיח לה, כי גדולה היתה המלחמה שלחמה עם נפשה עד אשר הגיעה לידי כך? ואולי היה גם זה ענין לדרמה של שלג, אלא שהשתלשלות המעשים היתה שונה מזו שאצל פרזיבישווסקי.

ניכר הדבר כי בתחלה היו לנגד פרזיבישווסקי הפרזות ואחרי כך בקש את הנפשות אשר תדברנה אותן, ועל כן יצא אופן דבורים של האנשים הפועלים בדרמה עשוי ומלאכותי. את הדבר הזה נראה גם אצל גורקי בשימו בפי גבורי הדרמות שלו פרזות שאין להן קשר עם האנשים כי אם עם המחבר בעצמו, אשר על כן לא הצליח גורקי בחבוריו התיאטרליים. ביצירות תיאטרליות מזיקה הסוביקטיביות יותר מאשר ביצירות ספרותיות אחרות. יש שאנו רואים על הבמה אנשים פשוטים ומצוינים, והם מדברים דברים שאינם מתאימים כלל לתעודתם, ואנחנו אומרים: אין זאת כי ריפירנט הוא אשר שכר המחבר שיקריא לפני הקהל את דבריו. סתירה כזאת אנו מוצאים אצל פרזיבישווסקי בשימו בפי מקרינה, אומנת ברונקה הזקנה, שהיא אשה פשוטה והמונית, דברים כאלה: „מה הם החיים?... אותו החלום בעצמו... כן — אור הכוכב הנעלם אשר יזהיר לך על מפתן החיים, הולך אחרי כן ונע ונד ימים רבים מבלי דעת את תעודתו הוא ומבלי דעת את תעודת אלה שלהם האיר בקרן־ברכה הראשונה. ואחרי תעותו שנים רבות הוא נראה שנית להרוס את אשר עורר לחיים." דברים כאלה בפי אשה המונית הם זרים מעט.

ובכל זאת עושה הדרמה של פרזיבישווסקי רושם והיא הטובה שבכל הסיזון שעבר.

ב. שפירא.

רַבִּי חַיִּים זֶעלִיג סְלוֹנִימְסְקִי *).

(אות־זכרון.)

הזקן שבחבורת הסופרים, המפורסם בין הקוראים עברית, האיש שֶׁלָּמַד וְלִמֵּד בתקופת ההשכלה, נפטר בימים האלה מן העולם.

וכבוד גדול עשו לו במותו. הלויה גדולה ורבת עם היתה לו. גם הסופרים הצעירים, שלא יצקו מים על ידו ולא נהנו מאור חכמתו, הלכו אחרי ארונו.

ואיש לא זכר לו עון עמדו מנגד להתנועה החדשה ולא הוכיח אותו על שבניו לא הלכו בדרכיו... הכל ידעו כי גם בראשית התנועה ההיא ככר היה המנוח נקי לביתו ולא יכול לבוא אל מחנה העובדים. והדרך שהלכו בה בניו היתה בימי המנוח ישרה בעיני רבים...

עתה מרבים העתונים לספוד לו ולספר בשבחו. אלו היה עוד המנהג לחבר שירים „עַל מות גדולים", היינו קוראים הרבה שירי־אבל על מות החכם, שבו התפאר ישראל לעיני העמים.

ובעתון „הצפירה", שיסד המנוח, יסופר הרבה הרבה, גם תולדותיו, גם פרשת חכמתו, גם שיחת חולין שלו, על פי עדים כשרים, שלא זזה ידם מתוך ידו שנות שמטות ויובל.

ואנכי לא אכנס לרשות שאינה שלי. אין בדעתי להתעסק בתולדותיו, שאין אני יורע לפרטיהן, אף אין רצוני לספר לדור את רוב חכמת המנוח ואשר פעל ועשה לטובת השכלת עמו — מניח אני את זאת למומחים ובקיאים בענין זה יותר ממני.

רוצה אני רק להעיר על דבר אחר, שקראתי ב ר ו ב ההספדים על המנוח ושמעתי מפי כ ל המספרים בשבחו. פתגם שגור הוא: אלו היה חז"ם בין העמים, כי אז... אבל עכשיו שנולר יהודי וכו'.

הדבר צריך קצת עיון.

בשביל מה האדם חי ועובר? — אנשי־השוק אומרים: החכמה תתן עושר זכבוד לבעליה ובין נדיבים תושיבהו. אשרי מי שחכמתו מצאה קונה הגון, המשלם מחירה...

מתוך השקפה זו אמנם צדקו המספידים. אלו היה חז"ם לא־יהודי, אפשר שקבל את החנוך הראוי והיה יושב בקתדרא והכנסתו היתה קצובה לו מקופת הממשלה והשם הנכבד „פרופיסור" היה מלוה אותו על דרך חייו.

אך לעמת ההשקפה ההמונית הזאת שוררת עוד דעה אחת בין היושבים באהלה של תורה: כי העסק בחכמה כשהוא לעצמו מביא תענוג רוחני לאדם שחכמתו אומנתו.

---

*) המאמר הזה, לרגלי איזו סבה, נתאחר עד עתה. באחת ההוברות הבאות יבוא מאמר כולל ומפרט על דבר המנוח. העורך.

החכמים הגדולים אין להם בעולמם אלא החוג הצר של חכמתם, וכל הבלי העולם הזה עם שאונו והמונו כקליפת השום בעיניהם. כל דבר קטן וקלוש שהם מחדשים בחקירותיהם נחשב בעיניהם כבריאת עולם חדש.

זו היא השקפת יושבי־אהל.

ואולם אנו יודעים עוד השקפה שלישית, הרחוקה מן הראשונה של השוק, ואולם גם השנית של האהל זרה לה.

יש חכמים שכל מעשיהם ומחשבותיהם, כל מפעליהם והגיונותיהם מכונים לתכלית אחת: להביא תועלת לבני אדם, להיות להם מורי דרך. זה הוא ניצוץ מן הנביאים הקדמונים, שהקדישו כל חייהם לטובת עמם, אשר סבלו יסורים בגללו.

כשהשנים כתקונן, בעת שהעם אינו מרגיש צרך להתאגד ולהתאחד, בעת שאין דאגה כללית המרגיזה את הלבבות, בעת שכל איש ואיש סגור בחוג עולמו הפרטי הצר, אז אין מפעלות החכמים העובדים והלוחמים ניכרים ואין משאירים רושם, מפני שמכלים הם כחם בתגרות קטנות ודלות, המצויות בשעת שלום.

אך יש תקופות גדולות בחיי כל עם ועם, בעת שכל הכחות הנרדמים מתעוררים ודורשים עבודה, בראותם בעינים פקוחות אויב נורא מסביב להם, אשר עליהם להכניעו או לגרשו, אם אין רצון להיות לו לעבדי עולם.

בתקופה כזאת יעזוב רבי עקיבא את תלמידיו ואת בית־מדרשו ויבא אל המחנה להיות נושא כליו של בר כוכבא.

אשרי האיש החי בתקופה מזהירה כזאת, המוסיפה לו אומץ ועוז, המגדילה את כחו שבעתים, העושה אותו לגבור.

תקופה כזאת היתה תקופת מלחמת ההשכלה, בעת שנחוץ היה לגרש את החושך, להרוס את מבצר הבערות ולפתוח חלונות־אויר ברחובנו האפל.

והמנוח חז"ס זכה לחיות בתקופה כזאת. ומזלו גרם להיות נולד בתוכנו.

היוכל להתאונן על גורלו? ההפסיד אצלנו?

הן יבין כל איש, כי אלו נולד חז"ס בין הגוים, גם אם היה יושב בקתדרא חמישים שנה, מוכתר בתאר פרופיסור, לא היה קונה לו שם עולם בחדשותיו בחכמת ההנדסה, בחכמה עתיקה, שלא כל חכם מגלה בה נצורות, ורק יחידי סגולה זכו בה להיות מפורסמים בעולם.

ועתה הנה היה שם חז"ס אצלנו נכבד בעיני כל. ובתקופת ההשכלה יהיה שמו לברכה ולזכר עולם.

אחת הלא גלויה לנו: ברחובנו הדל קשה מאד לקנות עולם הזה, אבל עולם הבא — אפשר ואפשר.

רק מעט מעשים טובים.

מ. לַזַרסון.

* * *

אֲנִי אֵינֶנִּי מְבַכֶּה אֶת־הַחַיִּים אֲשֶׁר אֶעֱזֹב;
עֲלוּבִים הֵם וְאֵינָם כְּדָאִים דִּמְעָה נֶאֱמָנָה.
אֲנִי מְבַכֶּה אֶת הֶעָתִיד הָרָחוֹק עִם סוֹדוֹתָיו,
שֶׁאוּלַי גַּם דִּבְרֵי אֲשֶׁר אֶכְתֹּב פֹּה לֹא יִרְאוּ...

אֲנִי אָמוּת — וְאַחֲרֵי מוֹתִי עוֹד הַכֹּל יִרְאֶה עֶדְנָה,
וְכִקְרוּם תִּשְׁתַּנֶּה הָאֲדָמָה וְתִבְלֶה וְתִתְחַדָּשׁ.
קְרָבוֹת יִתְחוֹלְלוּ וְשָׁקְטוּ, וּשְׁכוּרַת דְּמֵי חֲלָלִים
תִּתְפָּרֵץ פְּלוֹרָה וְכִבְשָׁה בִּצְבָא־יֶרֶק כָּל הָאָרֶץ.

וּבָא בַּרְזֶל הָעוֹלָמִים וְקִצֵּץ אֶת הַצְּמָחִים,
וְעָלוּ בָאֵשׁ וְעָשָׁן וּלְבָתֵּי כְלָאִים יִהְיוּ;
בָּם יִתְחַבֵּא מִן הַבְּרִיאָה הָאָדָם עִם הַזָּהָב
אֲשֶׁר גָּנַב בְּחֵרֶף נֶפֶשׁ מִכִּלְיוֹת הָאֲדָמָה.

וּבְהָעִיק נִטְלֵי זְהָבוֹ עַל לִבּוֹ עַד לִפְצוֹעַ,
וּבְהַשְׁכִּיר אוֹתוֹ בְּרֶקֶם הַקֹּר עַד גֹּעַל נֶפֶשׁ:
וְעָזַב אוֹתָם פִּתְאֹם וְהָלַךְ לוֹ לְבַקֵּשׁ
אוֹר גָּנוּז בְּקֶרֶב אוֹרָה וְחַיִּים בְּקֶרֶב חַיִּים...

וְתִרְבֶּינָה הַחֲדָשׁוֹת וִיצִירֵי לְבָבוֹת גְּדוֹלִים,
וְעַל הַבִּנְיָן שֶׁלֹּא נִגְמַר יוֹסִיפוּ יוֹם יוֹם לִבְנִים
וּבִקְטֹן הַיְסוֹד מֵהַחֲזִיק אֶת הַבִּנְיָן אֲשֶׁר עָלָיו—
וְהִתְמוֹטֵט וְהִתְבַּקַּע וְכָל הַמִּגְדָּל אַחֲרָיו.

וְהָאָדָם בֶּן הַמַּעֲלָה יִפּוֹל שֵׁנִית מָטָּה —
וּפִרְפֵּר אָז בִּפְצָעָיו תַּחַת הֶרֶס שִׂיא מִקְדָּשָׁיו;
וּבְעוֹדוֹ דַךְ וּמְהֻמָּם וּכְבָר יִשְׁאַף לַעֲלוֹת שֵׁנִית
בְּגֶרֶם הָרָעוּעַ שֶׁל מַעֲלוֹת רוֹמְמוּתוֹ.

וַחֲלוֹמוֹת חַיֵּי עַד וְחִידוֹת יְמֵי בְּרֵאשִׁית
יִפָּתְרוּ בִּלְשׁוֹן רַהַב, וְשָׁבוּ וְהִשְׁתַּכָּחוּ.
לְשַׁד מֵתִים יִינַק אֶחָד וְלַשֵּׁנִי יוֹשִׁיט חַיִּים;
וְגוֹי עִם גּוֹי יִתְבּוֹלֵל וְהִשְׁתַּנּוּ וְהִתְפָּרָדוּ.

דּוֹר־שִׁעְבּוּד אֶחָד יִמַּק בַּחֲלוֹמוֹת וּבִכְבָלִים;
וּבָא דוֹר שֵׁנִי צָעִיר, שֶׁכְּנָפָיו עוֹד לֹא צָמְחוּ.
וְרָצַף בְּשִׁלְדֵי אָבוֹת אֶת־דַּרְכּוֹ הַמְסֻכָּנָה,
וְעָבַר בְּשִׁיר נִצָּחוֹן שֶׁחָרְזוּ כְּבָר הָאָבוֹת...

כֵּן יִהְיֶה, כֵּן יִשְׁתַּנֶּה בַּחֲלִיפוֹת צִבְעֵי קֶסֶם — —
וְאָנֹכִי אֶת־כָּל זֹאת לֹא אֶרְאֶה, לֹא, לֹא אֶרְאֶה!
לִי נִתַּן רַק הָרַעְיוֹן לְנַבְּאוֹת, אַךְ לֹא לִרְאוֹת —
כְּמַעְיָן בְּכֶלֶא־זְכוּכִית לְנַפְשִׁי שֶׁלַּל הַצָּמָא.

הוֹי צַר לִי, צַר לִי, תֵּבֵל, צַר לִי עַד לְיֵאוּשׁ,
שֶׁיַּחַד עִם תֹּם חַיַּי כָּל הַחַיִּים לֹא יִתָּמוּ —
וְהוֹסִיפוּ עוֹד לְרַקֵּד עַל קִבְרִי שֶׁכְּבָר נִמְחָק
אֶת מְחוֹלָם הַפָּרוּעַ עִם פִּזְמוֹנָיו הָעֲלִיזִים.

וַאֲנִי מָה אֶתְאַו לִחְיוֹת לָנֶצַח זַךְ וְנָזִר,
מֵהִסְתַּפֵּחַ עִם הַחַיִּים הַמְּעַלִּים גַּם מִי רָפֶשׁ;
לָגוּר עַל רֹאשׁ צוּק שֶׁל הַר עֲרִירִי פֶּרֶא —
וְלִחְיוֹת חַיֵּי פְּרָאִים כָּהָר הַלָּז בְּעַצְמוֹ.

לָצֵאת בִּלְבוּשׁ אָדָם וְלִישׁוֹן בִּנְקִיק סֶלַע,
עַל מַצַּע פִּרְחֵי הָרִים וּבְמִכְסֵה עוֹר שֶׁל נָמֵר;
לִשְׁתּוֹת טַל בַּשָּׂדֶה וְלֶאֱכוֹל פְּרִי גַּרְגְּרִים,
לְהַשְׁכִּים קוּם עִם שֶׁמֶשׁ וְלָנוּם עִמּוֹ יָחַד.

וְרוֹאֶה וְאֵינוֹ נִרְאֶה לִסְקוֹר אֶת הַחַיִּים,
שֶׁיִּסְעֲרוּ לְרַגְלֵי בְּזָדוֹן לְבַלְּעֵנִי; —

לִבְכּוֹת אֶת מַפַּלְתָּם וְלָשִׁיר עִם נִצְחוֹנָם,
שֶׁיִּירְשׁוּ זֶה אֶת זֶה כֹּה נֶצַח, נֶצַח, נֶצַח...

וּבְפַרְפֵּר שָׁם מִלְמַטָּה הַחַיִּים בְּגְסִיסָתָם,
לָשֵׂאת קִינָה גְדוֹלָה עִם בַּת קוֹל, בַּת הֶהָרִים;
וּבְנָפְחָם אֶת נִשְׁמָתָם הָאַחֲרוֹנָה, הָרוֹעֶדֶת —
לְהִתְנַפֵּל עַל שִׁלְדֵיהֶם וּלְעָרֵב כָּם גַּם שִׁלְדִי...

ז. שניאור.

אֲנָחוֹת.

מאת

יעקב שלום קַצֶנֶלֶנְבּוֹגֶין.

I.

תִינוֹק תָּלוּי בָּאֲוִיר.

יום שמש.

כל העולם כלו רוחץ בפלגי אורה של שמחה.

עליזים ושמחים עומדים האילנות, מלבלבים בתוך אור עלז וצח, אור אביב השופע ויורד ממרומים בשפע נדיבות ופזרנות, וצוהלים לקראת כפת התכלת הטהורה, כמבט אהבה של תינוק וענונה כחלום הילדות —, עומדים ומקבלים עליהם מתוך שמחה של מצוה עול מלכות החיים של לבלוב ופריחה בשביל החיים... ורוח קל ונוח הומה בתוך עליהם הירקרקים ומספר להם בלחישה אגדות עתיקות, נשכחות... האביב...

והאדמה צוהלת לקראתו, לובשת קשוטיה ומתיפה לפני אהובה: ככה תצהל ותתקשט אשה לקראת דוד נעוריה בשובו אליה ממרחקים אחר פרידה ארוכה.

חצות היום.

בחצר אשר לבית בקצה העיר רובצת דממת חן נעימה.

ישנות תרנגולות על גבי ערמות של עצים, אחרי שהטמינו את חרטומיהן בתוך נוצות מאורותיהן, ונהנות מזיו השמש.

בין הרפת וערמות העצים עומדת פרה, מעלה גרה בעצלתים, בעינים עצומות למחצה וקול לעיסתה ישמע בחצר השקטה. היא מנמנמת נומה של תענוג ובינתים היא מעלה גרה.

בגל האשפה נובר חזיר בכונה גדולה ובתענוג משונה. לא רחוק ממנו רובץ כלב, מביט אל החזיר הנובר בשווי נפש ובמנוחת חצי־תרדמה ונותן לו לכרסם את העצמות העבות מבלי אשר ינער בו בנזיפה: רגש מנוחה ושלום ממלא את כל העולם...

לעתים ירים הכלב את זנבו, יכשכש בו על פני גבו, למען גרש את הזבובים המטרידים.

עורב ירד במעוף מתוך מרחב תכלת ואור ויעמוד על גבי החזיר, צרח קרא קרא ועמד בשלום מבלי נקר אותו...

פסק החזיר מנבירתו, וינסה להסיר מעליו את העוף בפנותו הנה והנה, אך כרגע שב לנבור במנוחה...

על גבי אלומה של תבן המפוזר אצל גדר הגן שוכב ארון הבית ומנמנם. למראשותיו כר קטן, מטפחת־אף אדומה עם שולים לבנים מכסה את הפנים להגן מחמת הזבובים, וטלית קטן וציצותיה בולטות מתוך הקפוטה. טובל הוא כלו באור החמה וישן בנחת רוח של שובע ורצון, בהרחבת הדעת של בן חורין: זוהי שינת תענוג אחר סעודת צהרים טובה של חג־החירות...

חלונות הבית המפנים אל החצר פתוחים. מנוחת חג נושבת מחוכם. הבית נקי ומלא אור המשתעשע על הקירות, על הספון ועל גבי הרהיטים. גרי הבית ישנים שינת תענוג של חג...

וחג היה בטבע, חג בבית, חג בלבבות...

רוח קל ומלטף נפנף את הוילונות, שכסו את חצאי החלונות ממעל, ויהמה קצת.

על יד אחד החלונות הפתוחים אש־ בריוטה השניה ישבה אשה צעירה ועל ידיה תינוק משתעשע.

— שור, נשמתי — הסיחה אותו האם — שור, הנה זבוב־קיץ עף בין העלים, הנה הוא מתעופף לפני החלון.., הביטה, הנה אביך ישן שם על גבי התבן...

התינוק קפץ קפיצות של שמחה והתפעלות, פרכס בידיו וברגליו והוציא קריאות של עליצות: משך ולבב אותו להט האור שהיה שפוך בחצר בשפע —, ויושט את ידיו מתוך החלון ויתפ־ץ החוצה: הוא חפץ לחטוף את קרני האור המעופפות ואת זבובי הקיץ המתעופפים...

. . . .

מרחוק נשמעה המולה לא־ברורה, כקול מים רבים בהתפרצם פתאם מתוך הסכר, המולה כבושה, מטלת אימה מבשרת־רע...

חורו פני האם, והילד בכה בכי חר וחודר.

מן הרחוב נשמע צלצול שבירת זכוכיות.

ותצעק האשה בקול פחדים נורא.

— יוסיל! יוסיל!...

התעורר האב מבוהל ומבולבל; התנער הכלב ויעמוד על רגליו, זקף את אזניו והתחיל נבוח בבכי ממושך; התעופפו התרנגולות ותעמודנה על גבי הגדר, קשקשו בכנפיהן ותקראנה קריאה של פחדים ותמרורים; חדלה הפרה מללעוס ותגעה בעצב; עזב העורב את גב החזיר ויעמוד על גבי שער החצר, דלג דלוגים קטנים ממקום למקום ויחכה מלא זעם ותערומות...

רגע — ואל החצר התפרצה כנופית בני אדם ששכחו את נשמתם ויחרישו את קול לבם...

צלצול זכוכית, מבול של נוצות, אשה מיללת ומפרפרת בין צפרני בני אדם החפצים לטרוף את טוהר קרושתה, איש מתבוסס בשלולית של דם — ושתי עינים קמות, כועסות מציצות מתוך גלגולת רצוצה, מורמות ומציצות אל התינוק התלוי באויר!...

בן יחיד, בן־שנה!...

מזרועות אם מגינה על כבודה הוציאוהו ומן הדיוטה השניה השליכוהו — בידים רכות וחלשות אחז בדלת החלון הפתוח ויהי תלוי בין השמים ובין הארץ.

והאדם התהולל מתחת וממעל. על פני החצר ועל גבי העליות, ילל ביללת זאבים רעבים, הניף גרזן על הפ־ה והמית את הכלב...

— — — — — — והשעה האחרונה בחיי יוסיל הזוגג הגיעה, נשמת הלכה הלוך ושקוע כלבת נר זו שכלה שמנו.

ובפעם האחרונה הציצו עיניו מתוך הגלגולת הרצוצה אל בנו.

גם הפרה קצוצת הזנב ופצועת הראש עמדה שותתת דם, נועה ועיניה למעלה

וגם האדם המתהולל עמד רגע אחוז־פחד ויראת הרוממות מפני הזה הנורא אשר לשקיעת החיים.....

רק החזיר שב אחר הפסקה קטנה לנבור באשפה...

והעורב התרומם מעל השער ויעף אל כפת התכלת הזכה ויצרח, עוף וצרוח בקול מר, מאים ומתחנן כקורא לעזרה את שוכני־השמים.

וידי התינוק עוד אחוז בדלת החלון. פרכסו רגליו ופרפרו לאט, התכווץ גוו הקטן והתפתל עלה וירד, העינים היו מלאות דמעה והפנים התעוו לרגעים, אך גם הגה לא הוציא מפיו, גם דמעה לא נפלה מן העינים...

ועיניו נפגשו בעיני האב.

אז התעוו פני התינוק ומגרונו הקטן התפרצה צעקת בכי, קובל ומתאונן לפני אביו, מבכה לפניו את כל תמרורי נפשו ומבקש פצוי על כל הפחד אשר עבר עליו...

ובידיו נמשך אחרי אביו . . . .

ותהי דממה שלמה בחצר.— — — — — — — — — — — — — — —

קרני שמש שעשעו על פני זכוכיות החלונות הנפצות ותשתברנה ותפולנה אגודות אגודות אור בערבוביה של כל צבעי הקשת על הדם הנקרש ועל נוית התינוק — גל בשר ודם.

ודממה שרדה בחצר.

רק הפרה געתה בקול ממושך ונוגה......

II.

הַדִּמְעָה.

עגומה ואבלה ראיתיה לפנות הערב.

בודדת ישבה על שן סלע רם וזקוף, מכוסה טחב ישן ואמוץ, בתוך ערבה מנמנמת טובלת בחכלילות השקט של שקיעת החמה.

לא־נעה, דוממה, קופאת, כים התכלת אשר ממעל לה, בלי טפת דם בלחיים, באש שחורה בעינים, בראש מורד לארץ, בידים משולבות על לבה...

ושאנה איומה לא התפרצה מקרב לבה —

וקללה נמרצה לא חרגה מן הלב —

ברממה חרישית נמקה בינונה, ינון העולמים...

— — — קרן־שמש ורורה נשקה את שערותיה השחורות, המסותרות.

ומתחת המה פלג קטן בסוד שיח לחשים,

רוח קל של בין־ערבים בכה בתוך עלי הערבים חרש חרש כתינוק רפה חולה...

— — — ומרחוק...

במנוחה שב האכר מעבודתו בשדה, אכרות צעירות ושקטות התנהלו אחריו בשירים על השפתים, במגלים על הכתפים.

גם הבהמה שבה הביתה ותנעה בתענוגות עצלות.

ותמרות עשן דקות התנשאו אט מתוך ארבות צריפי הכפר במנוחת השקיעה.

עלמות יצאו לדלות מים.

כלב נבח מתוך בטלה.

נח והתענג הכפר.

נחו והתענגו היושבים בו.

. . . .

על חרבן נשמת אומתי עמד עמדתי, ראיתי את אסונה, אסון עולמים, ואש הוצתה בלבי, אש גדולה ונוראה.

ומאז...

במטה נודד בידי ברמעות, לא־שפוכות בלב, באפס מנוחה בנפש תעיתי ימים רבים, רבים: את אנחת החיים חפשתי, את יללת עלבון אומתי!...

עברתי ימים, עברתי מדבריות, את יללות הישימון הקשבתי ואת בכית גלי הים...

ואת בכית אסוני לא מצאתי...

בכיה גדולה ואיומה, אשר תחריד שמים וארץ, יללה נוראה ומחרידה, אשר תאחז בלבות כל בני האדם ותרבק בנפשם עד סוף כל הדורות...

— — — — ודורות הולכים, דורות באים, בוכים בני־האדם, דמעות מתיבשות, דמעות שוטפות, לנצח, בלי הפונות בוכים כל החיים...

ערב ובקר יילילו המרבריות בעצבון חרישי...

בלילות יבכיון הימים...

ואת בכית אסוני מצא לא מצאתי ואת אנחת אומתי שמוע לא שמעתי...

ויקשה הלב ולברזל היו העינים...

ובזעם אֵלם, מלא רעל, עטוף אדרת שער גדולה, במטה שחור וישן תעה תעיתי ימים ולילות רבים, רבים...

ופעם אחת בשקוט השמים ממעל והארץ מתחת, ודרי מעלה לדרי מטה גלו סודות מני נצח, בשדה, בתחתית הר מכוסה ירק דשא ישבתי לנוח בגו רצוץ ונפש עיפה...

לפנות ערב אביב...

ואז אותה ראיתי עטופה לבנים. שוקטה כחצות ליל של יום־כפורים ועצובה כלבנה בליל נשמים של סתו, יושבת על שן סלע בתוך ערבה מנמנמת, וחרד ורועד כנדהם עמרתי על עמדי רגע ועל ברכי נפלתי...

את הכל ידעתי, ידעתי הכל !...

מצאתיה !

את בת־עמי האמללה עם הוד זהר קדושת נשמתה אשר לכלך לא יכלו הזאבים !...

אז התרומם לוח לבה ותרעדנה השפתים החורות ואנחה חרישית כעין לחש אילנות הבא ממרחקים הקשבתי...

וימס קרח הלב ומקור עיני נפתח, ולרגליה נפלתי מתמונג בדמעות...

וקללה איומה לא התפרצה מקרב נפשנו.

ומלבותינו לא התמלטה השאגה...

אז מצאתי את האנחה !

— — — — — — עוד בער המערב באדמימות השקיעה.

על ראשי העצים עוד רעדו קרני הפרידה.

ותעבור יונה לבנה־לבנה בתוך כפת התכלת חתלויה על ראשה, והשמים נפתחו וארא את השכינה מלאה רחמים. סליחה וחנינת עולם מביטה אליה בצחוק קל ומאיר.

ודמעה מזהירה נפלה מעיניה על מצח בת עמי — — —

III.

שְׁנֵי עִוְּרִים.

שני עורים הלכו הלוך והתקרב זה לזה.

על לב כל אחד מהם היה תלוי פח קטן של נחשת אדומה ועליו כתוב באותיות לבנות: „עור לגמרי“.

כל אחד פסע פסיעות קטנות, לאט, לאט. העינים היו עצומות בחזקה והפנים מקומטים ומעותים כל כך כאלו סבלו באותה שעה מכאובים נוראים...

במטות שבידיהם משש על גבי המרצפות.

האחד היה איש צעיר, יפה וחזק, לחיו — דם וחלב, מעוטרות זקן שחור ורחום, בגדיו נקיים ונאים.

השני היה זקן מאד. זקנו הלבן נהפך מרוב ימים לכהה־אפור ולעור פניו היתה עין עפר שחור ותחוח שנתיבש והלבין בשמש. בגדיו מלוכלכים ולחלחים קצת, פסיעותיו היו מרודות וקטנות מאד.

מסביב לא היה איש.

רק שני ילדים אשר השתעשעו בכפתורים על יד אחד הבתים, בראותם אותם מתקרבים זה אל זה, הבינו את אשר יהיה־בעוד רגע וישחקו למפרע בהנאה גדולה, עמד וצפה להתגוששות...

פתאם —

העור הצעיר רחף בכתפו המוצקה את חזה הזקן. הזקן התנועע ויפול אחורנית ומן הקרחת אשר בפרחתו שתת דם.

רגע היתה דממה, ורק הילדים שחקו בקול גרול וימהאו כף.

— אני איש זקן ועור... חנן הזקן את קולו בבכי.

— אני איש עור... סליחה!... אמר הצעיר בפיוס.

ויקם הזקן על רגליו ויעמדו רגעים אחדים זה לעומת זה ופניהם מביעים תמהון, השתוממות והשתתפות של אהבה...

אז חפשו ומצאו איש את יד רעהו ויפרדו איש מעל אחיו בלחיצת יד חמה, חמה...

מִגְדַּל הַשּׁוֹטִים.

בארץ רחוקה נטלו הפקידים ושרי המשטר את העבודה לתוך ידם להיות דואגים לכל צרכי יושבי המדינה, ויהיו הם המסדרים והמחלקים והמשגיחים לכל מעשה ומעשה אשר יֵעָשה. האכילה והאהבה, השחוק והבכיה: הכל היה מסודר מראשית על פי חוק ופקודה. רק האמנות לבדה היתה מסרבת קצת בתחלה מהביא את צוארה בעול החקים והפקודות המחוכמים ההם, ואולם גם היא קבלה סוף סוף את המרות לטובת יושבי הארץ כלם, ורק אז היתה שַׁלְוַת המדינה שלמה.

ויהי היום ואיש בא ממרחקים ויסר גם אל הארץ הזאת, וירא את כל אשר יראה כל נוסע בבואו לארץ חדשה ונכריה, ויהלל את כל דבר במשפט וכראוי, וישאל באחרונה גם לדְבַר האמנות אשר בארץ. אז הביאו אותו לאספת הזקנים והחכמים, אשר דְבַר האמנות היה מסור בידם ואשר על פיהם נחרץ משפט כל חזון וכל ספר אם להראותו את העם ואם לחדול, אם למבריו לו ואם לא, וישתומם הנכרי מאד, כי ראה והנה מחצית האנשים החכמים ההם היו עורים ומחציתם השניה חרשים.

„מה אפוא יהיה משפט אמנות אשר כזאת, אם אנשים אשר אין להם אזנים ואנשים אשר אין להם עינים היו שופטיה בארץ?" שאל הנכרי.

ואולם הראשון לנאספים, והוא איש קטן וערום אשר הישיב מאד לראות ולשמוע, ובפרט שמע לכל אשר יאמרו החרשים והעורים, אחז אותי בידו ויאמר: „בוא עמי ואראך את האמנות והשתוממת לנפלאות הארץ!"

והנכרי הובא לעיר נכריה ונפלאה, והעיר בנויה במדרים וביופי ולה שלש חומות. ובכל חומה שער יפה לבוא בו העירה. ונשיא העיר הראשון לבוש טלית שחורה בא, ויבא על פני כר סמט אדום את מפתחות העיר. ובבוא הנכרי העירה, ויוגד לו כי רחובות העיר נקראות אשה אשה בשם משורר ממשוררי הארץ המהוללים וכי יצירי המשורר ההוא יושבים בתוך הבתים. אז נתן המנהיג אות, והבתים נבקעו פתאם, למען אשר יוכל המביט להביט בהם. אחרי כן קרא את יושבי הבתים בשמות של חבה, כאשר יקרא איש לצפרים חביבות, ויבואו כלם ויצאו מתוך חדריהם.

אז הראה עד כמה נעשו היצירים האלה יפה ומלאים מלאכת מחשבת. כי היו היצירים האלה כלם גלמי צעצועים, אשר להם שערות אדם ושִנֵי ארם ממש. בקרב בטנם היתה להם מכונה קטנה למוסיקה, והמכונה השמיעה קול שיר כפעם בפעם בצאת האחד מחדרו. הנערות הצעירות הושיטו את פיהן לנשיקה, האמללים באהבתם ובמכאוביהם הגישו כבני־אדם ממש את מטפחותיהן אל עיני הזכוכית אשר להם, ואחרי כן — אחת, שתים ושלש — נפלו לארץ דמעות ממש. ברחוב האחת היו היצירים יושבי הבתים אנשים חנונים, וברחוב השנית אנשים אורחים ובעלי מלאכה; ברחוב האחת אמנים לוקחי לב, וברחוב השנית דוקטורים מבקשי אמת על פי חקות האמנות ובחורים שלא רק מעמו טעם חטא כי אם אכלו אותו בכל פה; וברחובות ידועות ישבו קופים, מלבשים שלל צבעים שונים, עד להביא את כל רואה לידי גיחוך, והם מקפצים קפיצות משונות, ועל הקפיצות האלה יאמר כי הן הן בטויי ההומור האמתי. וכל היצורים האלה נספחו על האירהים ויצאו עד שוק העיר. אז הקיפו את השוק שלש פעמים בהדרת כבוד וישתחוו לפני נשיא העיר הראשון ולפני האורחים. והמנהיג ספר באזני הנכרי את פרשת כל מלאכת המחשבת אשר לגלמי הצעצועים ההם ויפקח את עיניו על כל מעלותיהם ויתרונותיהם הרבים: על שערותיהם, שהן שערות ממש, ועל שניהם, שהן שנים ממש, ועל שלש הדמעות אשר להם ועל המוסיקה, אשר לכל אחד ואחד בבטנו.

ואולם הנכרי נשקע במחשבותיו זמן מה ולא דִבֵּר דבר, ורק אחרי כן פתח את פיו ויאמר: „האם באמת הראיתם אותי כל טובכם אשר בעיר ואת כל אשר יצרה אמנותכם, למען כלכל את הלבבות הרעבים אשר לבני אדם? הואילו, אדוני, אל נא תסתירו ממני דבר, כי חפץ אנכי ללמוד מכם למען אֲחַכֵּם בטרם שובי לארצי. את כל

הבתים אשר לכם בקעתם לפני, וגם את בית־האספה אשר לכם עם כל שכיותיו הנחמדות, שהן היצירים הכי נפלאים אשר תתהלל בהם אמנותכם. ואולם הנה פה ממולי המגדל הקודר הלז הסגור לפני, האם דבר סתר בו אשר תעלימו ממני ?"

„המגדל הזה הוא מגדל השוטים", ענה נשיא העיר. „אם חפץ אתה דוקא לראות גם את זה ואם ישמח את לבך גם דבר אשר כזה, הנני ואפתח לך את שעריו. בין קירותיו הסתרנו את כל אשר אין לנו חפץ בו, את כל אשר שמחה לו יותר מדי או תוגה לו יותר מדי ולא יסכון לאדם מנומס ההולך בדרך הישר".

והנשיא ושופט האמנות הביאו את האורח אל המגדל הסגור. במנורותיהם אשר בידיהם הגיהו אור אל כל פנה נסתרה אשר שם תלוים קורי העכביש. אז נשמע קול צלצול ורעש בכל המגדל, כאלו נפלו אלפי כבלים ארצה. בכל פנה ופנה רבצו בני אדם על הארץ למול יציר נשא ונשגב אשר עיניו המלאות מצוקות עולם נשואות למרום. ורבים מהם יפים עד להפליא, ורבים מהם מכוערים עד להחריד, וכלם נושאים חידת עולם חדשה על שפתותיהם או בתוך עיניהם. ויש מהם אשר היו פצעים נוראים ואנושים בבשרם והם מתפלשים על הארץ מרוב מכאוב. וקללות נמרצות השתפכו מעל השפתים אשר נעוו. ויש מהם אשר חבקו איש לרעהו בחמת רוח גדולה. ואשה נצבת ערומה בהוד יפי נעוריה ולמולה עלם גלוי בשר ברוב תפארתו, והוא שולח את ידיו אליה בחומו הגדול המלא כליון נפש. וזרמי דמעות נבקעו מתוך עינים רבות, ואש תאוה עזה הפיקה כל תנועה ותנועה, והיא לוהטת, מתחננת, מסילה אימה...

ואולם המשוררים והחוזים האלה נחשבו לשוטים בעיני זקני העיר אשר לה הנלמים והצעצועים, וישבו אותם ויאסרום וישליכום לתוך הבור הזה. ופה הנה הם מתחננים על נפשם ועל נפש יציריהם ומתפללים לגאולה.

והנכרי התעצב אל לבו בראותו את המראה, ואולם המנהיגים אותו שמו את ידיהם למו אפם ויפנו משם בגועל נפש. „אין לכם תקוה לעולם", אמרו ליצירי החוזים. „הן אין בכם כל דבר מלאכותי. אי לכם! הלא חיים אתם ממש!"

ובחפזון עזבו את מגדל השוטים ויסגרו את שעריו במפתחות גדולים וכבדים.

אלכסנדר פון גלייכן.

רשימת הספרים

שנתקבלו בבית-הרידקציה:

תורת ההשתלמות יסוד תורת-כשרון כללית ועברית. מאת איש ישרון. ווילנא תרס״ד. 28 עמודים.

אור תורה ספר למוד הדת והמוסר על פי פניני המקרא, התלמוד והמדרש מתורגמים ומבארים בשפת עבר קלה ומסבירה, עם שיחות בשביל המורה והתלמידים. חלק ראשון. ספר א. ערוך ע״י מ. קרינסקי. הוצאת ״האור״ ורשה. תרס״ד. 98 עמודים

הדבור העברי ספר למוד שפת עבר למתחילים על פי השטה הטבעית. ערוך ע״י מ. קרינסקי. הוצאת ״האור״ ורשה, תרס״ד 146 עמודים.

יאהר-בוך „פראגרעסס״ א זשורנאל פיר ליטעראטור, וויסענשאפט און קריטיק. רעדינירט דורך אברהם רייזען. פערלאג ״פראגרעס״ וואַרשאַ ערשטער יאהרגאנג, 1904. 32—164 עמודים.

Herausgeber, veratwortlicher Redacteur u. Drucker: Josef Fischer, Krakau

הצפה
עתון יומי
יוצא לאור בווארשא.
„הצפה" מראשית צאתו הציב לו למטרה להיות עתון עברי כללי, אינפורמציוני וספרותי גם יחד.
„הצפה" בתור עתון עברי מתאמץ להאיר את כל השאלות, הנוגעות לחיי עמנו ולתחיתו. וכל חזיונותיהם מוצאים בו הד ראוי במאמרים כתובים ע"י סופרים תמידים, מומחים בשאלות, העוסקים בהן.
„הצפה" בתור עתון כללי איננו עובר על שום מאורע חשוב בחיים הכלליים, אשר לא יקדיש לו השקפה מיוחדה, המאירה את הענין מכל צדדיו.
„הצפה" בתור עתון אינפורמציוני עשיר בידיעות וחדשות מן המקורות הראשונים. בכל מרכז חשוב בארצנו ובחו"ל יש לו סופרים קבועים זריזים, הנותנים במכתביהם מושג שלם ע"ד מצב עמנו והזרמים בחיים הכלליים.
„הצפה" בתור עתון ספרותי משך אליו את מבחר כחותינו הספרותיים־הרעננים, העובדים בו בקביעות. הפיליטון ב„הצפה" מצטיין תמיד בעושר תכנו; בו יבאו ספורים, ציורים ושירים מקוריים, מאמרי־בקרת על הספרות העברית והכללית, אסיים וכו' וכו'. בכל מועדי השנה נותן „הצפה" הוספות ספרותיות חשובות, מכילות יצירות ספרותיות רעננות.
„הצפה" עונה לכל חותמיו על שאלות משפטיות שונות. המחלקה הזאת נמסרה ליוריסט מומחה, אשר יתאמץ לבאר את כל שאלה מסובבה באופן פופולרי. מלבד זה באים ממנו לפרקים תכופים מאמרים ע"ד שאלות משפטיות שונות.
„הצפה" נותן לחותמיו ברוסיה בשנת 1904 את הירחון „השלח" אשר מחירו ששה ח"כ, בהנחה גדולה של ארבעה ר', — במחיר שני רובל לשנה. ולחותמי חו"ל בהנחה של שני ר' — במחיר ארבעה ר' לשנה.
מחיר „הצפה":
ברוסיא: לשנה 6 רובל; לחצי שנה 3 רובל; לרבע שנה 1.50.
בחו"ל. במשלוח בכל יום: לשנה 10 ר', לחצי שנה 5 ר', לרבע שנה 2.50.
במשלוח שלש פעמים בשבוע: לשנה 8 ר', לחצי שנה 4 ר', לרבע שנה 2 ר'.
האדריסה: Въ контору Редакціи газеты „ГАЦОФЕ,"
Варшава, Почт. ящ. 63, Телефонъ 1772.
בחו"ל: Gazeta „Hazofe", Warschau Postfach 63, Telefon 1772.
בע"פ: וורשא, נאווא־זיעלנא 50, תיליפון 1772.

הצפירה

— מיום 1 יולי 1904. —

קוראינו במשך חצי השנה הנכחית כבר הספיקו להוכח עד כמה קיימנו את הבטחתנו בנונע להשלמת „הצפירה" ושכלולה, שהבטחנו בראשית שנת־החתימה.

כמחוסה שלא נגזם במשהו אם נאמר, כי מלאנו את הבטחתנו עוד יותר מבמלואה, עוד יותר מאשר התוינו לעצמנו בראש.

הגליון הספרותי הציורי־והמדעי שקוראינו מקבלים בדיוק בכל ערב־שבת, בתור אחד מחלקי הצפירה היומית, הוא אפוא עובדא חשובה וחדשה בספרתנו העתית, הכרוכה בעבודה ובהוצאה מרבה של כמה וכמה אלפים רובל בשנה, שאנו רשאים לפרסם אותה בגלוי נגדה נא כל קהל קוראינו, אחר אשר כבר עלתה בידינו להוציאה בדיוק, בזהירות, ביד רחבה ובעין יפה במשך חצי שנה, ואחר שכבר נמצא בידי הקוראים סכום גליונות גדול העולים יחד לכרך יפה ומהודר בחיצוניותו ובפנימיותו שראוי לעלות על שלחן כל איש ישראל חובב שפתנו וספרותה בתור **אלבום ספרותי** לקשוט ולנוי, למקרא ולשעשועים.

קוראינו בודאי ראו גם זאת, מה שנעים לנו ביחוד, כי עבודתנו והוצאותינו המרובות לרגלי הגליון־הספרותי־השבועי, לא הסינו במאומה את גבול עבודתנו ב„הצפירה" היומית עצמה, ולא עוד אלא כי גם הוספנו לשכללה ולמלאותה בכל מקצועותיה הכלליים והעבריים, להרבות את חלקיה ולהעשיר את תכנה האינפרמציוני והפובליציסטי בידיעות תלגרפיות ובמכתבים מפורטים כתובים בידי סופרים קבועים ומיוחדים בכל מקום שדופק החיים ישמע ביותר, העומדים על המשמר להודיע לנו בזריזות כל מאורע וחזיון הראוי להתפרסם.

לתכלית הברור הגמור והבהיר בקריאת הענינים השייכים למלחמה הננו נותנים לקוראינו

מפת קיר גדולה מצוירת, בהירה ומדויקת מאד

בתבנית המפות האירופיות היותר גדולות והיותר מדויקות שיצאו בימי המלחמה האחרונה.

המפה המתוקנה הזאת שעלתה לנו בהוצאה מרבה של כסף ועבודה כבר מוכנת בידינו, משוכללת ונגמרה כל צרכה, וכל חתומינו יקבלוה בעוד שבועים, גם אלה שיחתמו על „הצפירה" מראשית יולי הבא.

ונוסף על כל אלה אמרנו לתת לקוראינו עוד **תשורה ספרותית גדולה ורבת הערך** ששמה בלבד יעיד על יקרתה ועל הטוב הצפון בה בעד כל קורא חובב ספרתנו:

כל שירי י"ל גורדון בששה כרכים

שמחירם בשוק הספרים 7 רובל — **אך ! רובל 60 קאפ.** (מחיר הנייר והדפוס).

מחיר „הצפירה" לשנה 8 רובל, לחצי שנה 4 ר', לרבע שנה 2 רובל.

אדריסה: **רדקציה „הצפירה" ווארשא מאריאנסקא 2.**